नं. ५११०

शत पथ ब्राह्मणम्

१० मं काण्डम्

अग्निरहस्यं सस्वरं

पत्र. ३८ ——— सं. ×

संहिता ब्राह्मणम्

5110

F. = 38

𑇕𑇑𑇑𑇐

𑆥𑇆 𑇒

अग्निरहस्य
कांडदशम १०   १० सी
अग्निरहस्यपन ५३

॥श्रीगणेशाय नमः॥
॥अग्नीरसकांड ॥पत्र ५३॥
वागीतचारवाक्सा॥
५१०कवैधनाधस्येदं

॥श्रीगणेशाय नमः॥ ओं अग्निरेव पुरस्ताच्चीयते॥ संवत्सर उपरिष्टान्महदुक्थꣳ शस्यते प्रजापतेर्वा एष
स्तस्याग्रꣳ रसो गच्छत्॥१॥ स यः स प्रजापतिर्व्यस्रꣳसत संवत्सरः सोथ यान्यस्य तानि पर्वाणि व्यस्रꣳसं
ताहोरात्राणि तानि॥२॥ स यः स संवत्सरः प्रजापतिर्व्यस्रꣳसतायमेव स योयमग्निश्चीयते थ यान्य
स्य तान्यहोरात्राणि पर्वाणि व्यस्रꣳसंतेष्टका एव तास्तद्यदेता उपदधाति यान्येवास्य तान्यहोरात्रा
णि पर्वाणि व्यस्रꣳसंस्तान्यस्मिन्नेतत्प्रतिदधाति तदेतदन्नमेव यजुश्चितमन्नादो॥३॥ अथ योस्य सो
यꣳ रसो गच्छत्तमेतद्दुक्थेन तमस्य तꣳ रसमृक्सामाभ्यामनुयन्ति तद्य तत्र यजुः पुरस्तादेत्यन्वे
तैव तद्देति यथा दो मे मुत्रैकेत हाहरिष्यामीत्येवं तद्यजुः पुरस्तादेति तꣳ संवत्सर ऋगाप्नुवन्ति॥४॥ त
मध्वर्युर्ग्रहेणाग्रह्णाति॥ यद्ग्रह्णाति तस्माद्ग्रहस्तस्मिन्नुद्गाता महाव्रतेन रसं दधा सर्वाणि हैतानि सा
मानि यन्महाव्रतं तदस्मिंस्तत्सर्वैः सामभी रसं दधाति तस्मिन्होता महतोक्थेन रसं दधाति तद्वै हैता
सर्वो यन्महदुक्थं तदस्मिंस्तत्सर्वैर्ऋग्भी रसं दधाति॥ आपातये यद्धस्तुवते यद्धानुशꣳसन्ति स्त्रयाणि

तन्मिथुनं मिथुनं ह्यऽएवायमात्मा ॥८॥ अंगुष्ठाऽइति पुमांसः ॥ अंगुलयऽइति स्त्रियः
कर्णाविति पुमांसौ भ्रुवाविति स्त्रियावोष्ठाविति पुमांसौ नासिकेऽइति स्त्रियौ दंताऽ
इति पुमांसो जिह्वेति स्त्री सर्वऽएव मिथुनः सोऽनेन मिथुनेनात्मनैतं मिथुनम
ग्निमाप्नोति ॥९॥ एषात्रापीतिः ॥ अप्यु हैवं मिथुनं ह्येष उ हाव वापि मिथुनो वागेवयं यो
यमग्निश्चितो वाग्वा हि वीयातथ यश्चितेऽग्निर्निधीयते स प्राणः प्राणो वै वाचो वृषा प्राणो
मिथुनं वाग्वेवायमात्माथ यऽआत्मन्प्राणस्तं मिथुनं सोऽनेन मिथुनेनात्मनैतं मिथु
नमग्निमाप्नोति ॥११॥ एषोऽत्रापीतिः ॥ न हैवाऽस्याछुत्र नतायि का चन तत्री कानवति यऽ
एवमेतौ मिथुनावात्मानौ वेदाग्निं च ह्वदान्नौ ह स्व वा यमात्मा दक्षिणानेवनुते यान्ञा
त्मेति ह्यच्छ षिणान्युक्तं ॥१०॥ तदिदमन्नं जग्धं द्विधा भवति ॥ यदस्यामृतमूर्ध्वं तन्नाभ
ऊर्ध्वः प्राणो रूत्वा रतिं तद्वायुमप्येत्यथ यन्मर्त्यं पराक् तन्नाभिमत्येति तद्वयं नेखेमाम
प्येति मूत्रं च पुरीषं च तद्यदिमामाप्नोति यो यमग्निश्चितस्तत्तदप्येत्यथ य वायुमप्येति
यश्चितेऽग्निर्निधीयते तं तदप्येत्येषोऽएवात्रापीतिः ॥११॥ ब्राह्मणम् ॥१॥ प्रजापतिरिमां
ल्लोकान्नसृजत ॥ स एतं त्रेधाविधमात्मानमपश्यदग्निं तं व्यधत्त तानमेंल्लोकमाप्नो
त्सद्वितीयं त्रेधाविधमात्मानमपश्यन्महाव्रतं तं व्यधत्त तेनान्तरिक्षमाप्नोत्स तृतीयं
त्रेधाविधमात्मानमपश्यन्महदुक्थं तं व्यधत्त तेन दिवमाप्नोत् [illegible] यं वा अलोकमय
स्याग्निश्चितः ॥ अन्तरिक्षं महाव्रतं द्यौर्महदुक्थं तस्मादेतानि [illegible] चीति साहाप्ययादग्निं

महाव्रतं महदुक्थं महद्धीमल्लोकाऽअसृज्यंतन यदग्निः प्रथमश्रीयते यद्येषां लोका-
नां प्रथमोऽसृज्यत तस्मिन्दैवतं ॥२॥ अथाध्यात्मं ॥ मनऽएवाग्निः प्राणो महाव्रतं नन्वा
अन्नहृदुक्थं तस्मादेतानि सर्वाणि सह्योपयात्संहहि मनः प्राणानां मनः यदग्निः प्रथमश्रीय-
ते मनो हि प्रथमं प्राणानां ॥३॥ आत्मैवाग्निः ॥ प्राणो महाव्रतं वागन्नहृदुक्थं तस्मादेतानि
सर्वाणि सह्योपयात्संहह्यात्मा प्राणो वाक्तु यदग्निः प्रथमश्रीयत आत्माहि प्रथमः सं-
भवतः संभवति ॥४॥ शिर एवाग्निः ॥ प्राणो महाव्रतमात्मा महदुक्थं तस्मादेतानि स-
र्वाणि सह्योपयात्संहहि शिरः प्राणऽआत्मा तद्यदग्निः प्रथमश्रीयते शिरो हि प्रथमं
जायमानस्य जायातत्तस्माद्यत्रेतानि सर्वाणि सहक्रियत महदात्मा कमात ममस्यायतऽ
आत्मा हि महदुक्थं ॥ पातदाकुः ॥ यदेतानि सर्वाणि सह दुरूपाणि कितषामु पातिरिति
॥२॥ ज्योतिष्टोमः ऽएवाग्निष्टोम ज्योतिष्टोमेनेवाग्निष्टोमेनयजेत ॥६॥ तस्य वाऽएतस्य ज्यो- ॥२॥
तिष्टोमस्याग्निष्टोमस्य ॥ त्रिवृद्धहि ष्पवमानं तद्धृतस्य शिरः पंचदशो सप्तदशाऽउत्तरो
पवमानो ताप्रक्षौ पंचदशाः होतुराज्यं स प्तदशो प्रष्ठमेकविंशं शंयज्ञायज्ञिये
तत्पुच्छं ॥७॥ तयो वाऽएतयोः ॥ पंचदशसप्तदशा या होत्रिंशस्तोत्रियास्ता यो
पंचविंशतिः सप्तविंशाऽअस्मोथ याः सप्ता तिर्यंतिताः परिमादः पञ्चावा ता
पञ्चावः परिमादऽएतावद्वै महाव्रतं तदेतदेवं महाव्रतमाप्नोति ॥८॥ अथ होत
सप्तछंदांसि गांउमति ॥ चतुरुत्तराण्येव छंदांसि भवेतिरा इष्टमानि तेषां त्रिष्टुभ्याशीतया

चुराशीति पंच चत्वारिंशन्मात्रततो वा अशीतयः सेवाशीतीनामाप्तिरशीतिभिर्हि मह
दुक्थमाख्यायतेऽथ यानि पंच चत्वारिंशच्छतानि ताभ्यानि पंच विंशत्यातिः स पंच विंशः आ
आत्मा यत्र वा आत्मा तदेव शिरस्तत्पक्षपुच्छान्यथ यानि विंशत्यातिः सप्तद्वावपन
मेतावद्धि महदुक्थं तदेतदेव महदुक्थमाप्नोति तानि वा एतानि सद्वीति ज्यो
तिष्टोमः एवाग्निष्टोमः आप्यते तस्मादु ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत ॥२॥
॥ब्राह्मणम्॥२॥ प्रजापतिः प्रजा असृजत॥ स ऊर्ध्वेभ्य एव प्राणेभ्यो देवानसृ
जत ये वाञ्चः प्राणास्तेभ्यो मर्त्याः प्रजा अथोर्ध्वमेव मृत्युं प्रजाभ्योऽत्तारमसृ
जत॥१॥ तस्य ह प्रजापतेः॥ अर्धमेव मर्त्यमासीदर्धममृतं तद्यदस्य मर्त्य
मासीत्तेन मृत्यो रबिभेत्स बिभ्यदिमां प्राविशद्द्वयं भूत्वा मृच्चापश्च॥२॥ स मृ
द्विना ब्रवीत्॥ क्वनु स्थास्ये त्वा नाम्नोति त्वं बिभ्यदिमां प्राविक्षदिति सा ब्रवीत्
वा अग्निर्विश्वामितः सोऽन्तरा मन्न वा अर्हतो हिं सिष्यामीति तां द्वावस्यो अधि
समन्तरं न्यदस्याप्स्वासीन्नापः समन्तरं तथ यदस्यातां मृदं तदु नयदं सं
वा अस्यतः॥ पंचमत्यास्ते वा आसं लोमत्वङ्मांसमस्थि मज्जा ॥३॥ तदे
मृता मनो वाक्प्राणश्चक्षुः श्रोत्रं॥४॥ स [illegible] प्रजापति [illegible]॥ अयामेव सा सय
मग्निर्विश्वीयतथ वा असपत्नाः [illegible] स्तेभ्य आसन्नेतास्ताः शरीरस्वतये [illegible]

अग्नि १

याऽअमृताऽएतास्ताऽइष्टकाचितयः॥६॥ तद्देवाऽअब्रुवन्। अमृतमिमं करवामेति
तस्यैताभ्याममृताभ्यां तनूभ्यामेतां मर्त्यां तनुं परिगृह्यामृतामकुर्वन्निष्टकाचिति
भ्यां पुरीषचितिं तथा द्वितीयां तथा तृतीयां तथा चतुर्थीं॥७॥ अथ पञ्चमीं चितिमु
पधाय॥ पुरीषं निवपति तत्र विकर्णीं च स्वयमातृण्णां चोपदधाति हिरण्यशक
लैः प्रोक्षति तामन्या दधाति सा सप्तमी चितिस्तदमृतमेवमस्यैताभ्याम
मृताभ्यां तनूभ्यामेतां मर्त्यां तनुं परिगृह्यामृतामकुर्वन्निष्टकाचितिभ्यां पुरी
षचितिं ततो वै प्रजापतिरमृतोऽभवत्तथैवैतद्यजमानऽएतममृतमात्मानं
कृत्वा सोऽमृतो भवति॥७॥ तद्वै देवास्तन्नाविदुः॥ यद्येनं सर्वं वाकुर्वन्न वा ॥३॥
सर्वं यदि वा रेचयन्न वात्यापयंस्तऽएतमृचमपश्यन्धामच्छदग्निरिन्द्रो ब्रह्मा
देवो बृहस्पतिः सचेतसो विश्वे देवा यज्ञं प्रावन्तु नः शुभऽइति॥८॥ तस्याऽअ
र्धं वा ऽग्नेयी॥ अग्निरिन्द्रो मस्ति विश्वे देवास्तद्यदस्याऽआग्नेयं यदेवास्या ग्नेराग्नेयी
स्त्येवाग्नेयी तेन समस्कुर्वन्नाद्धं तत् इन्द्रो ब्रह्मा बृहस्पतिर्विश्वे देवास्तेन तमेव
तदस्य तेन समस्कुर्वन्॥९॥ तद्यदेतयापतिष्ठते यदेवास्यात्र विधाना
सर्वं कृत्स्नं समस्कुर्वन्॥१०॥ तद्यदेतया पतिष्ठते यदेवास्यात्र विधानाद्वि
चाति वा रेचयति न वात्याप यति तदेवास्यैतया सर्वं साप्नोति यदस्य किं चानाप्त
मनुष्टुभा भवति वाग्वाऽअनुष्टुब्वाग्धामच्छद्वाग्वाऽएवास्य तदाप्नोति यदस्य
किं चानाप्तं पुरीषवतीं चितिं कृत्वोपतिष्ठते तस्योपरि ... आऽऽस्तन्न हि सा समा

कृत्स्नो भवतीति ॥१०॥ तदु वा आहुः ॥ य विष्णव त्वेत्युपतिष्ठते तदस्य प्रियं धाम
यदिदं विष्णुऽ इति तद्यदस्य प्रियं धामोऽपेतं तेनास्य तदाप्नोति यदस्य किं चानाप्तमाग्नेय्या
ग्निकर्म हि गायत्र्या गायत्रोऽग्निर्यावानग्निर्यावत्यस्य मात्रा तावतैवास्य तदाप्नो
ति यदस्य किं चानाप्तमनिरुक्तया सर्वं वा अनिरुक्तं सर्वेणैवास्य तदाप्नोति यद
स्य किं चानाप्तं यद्विष्णुश्चऽ इति तस्योक्तो बन्धुः पुरीषवतीं चितिं कृत्वोपतिष्ठते
तत्र हि सा सर्वा कृत्स्ना भवति ॥११॥ ब्राह्मणम् ॥३॥ उभयं हैतदग्रे प्रजापतिरास ॥
मर्त्यं चैवामृतं च तस्य प्राणा एवामृता आसुः शरीरं मर्त्यं स एतेन कर्मणैतया
वृतैकधाजरममृतमात्मानमकुरुत तथो एवैतद्यजमान उभयमेव भवति मर्त्यं
चैवामृतं च तस्य प्राणा एवामृता भवन्ति शरीरं मर्त्यं स एतेन कर्मणैतयावृतैक
धाजरममृतमात्मानं कुरुते ॥१॥ स प्रथमां चितिं चिनोति ॥ सा हास्यैषा प्राण एव
तद्वै तदमृतममृतं हि प्राणस्सैषामृत चितिरथ पुरीषं निवपति तद्धास्य तन्म
ज्जैव तद्धि तन्मर्त्यं मर्त्यो हि मज्जा तदेतस्मिन्नमृते प्रतिष्ठापयति तेनास्य तद
मृतं भवति ॥२॥ द्वितीयां चितिं चिनोति ॥ सा हास्यैषापान एव तद्वै तदमृतम
मृतं ह्यपानः सैषामृत चितिस्तदेतन्मर्त्यमुपनयाता मृत न परिगच्छतीति

प्रग्नि १

नास्यैतदमृतं नक्स्यपथ्यपुरीषमग्निंन वपति तद्वास्यैतदस्थ्येवत द्धैतन्मर्त्यं मर्त्यं ६ ह्यस्थि
तादतस्मिन्नमृतप्रतिष्ठापयति तन्नास्यैतदमृतं नवति ॥३॥ तृतीयां चितिं चिनोति ॥
साहास्यैषा व्यान एवतद्धैतदमृतममृतं ६ हि व्यानः सैषामृतचितिस्तादतन्मर्त्यमनु
यत्तामृतेन परिगृह्णाति तन्नास्यैतदमृतं नवत्यथपुरीषमग्निं वपति तद्वास्यैतत्क्ला
विवतद्धैतन्मर्त्यं मर्त्यं ६ हि स्नावतादतस्मिन्नमृतप्रतिष्ठापयति तन्नास्यैतदमृतं न
वति ॥४॥ चतुर्थीं चितिं चिनोति ॥ साहास्यैषा दान ऽएवतद्धैतदमृतममृतं ६ ह्युदानः
सैषामृतचितिस्तादतन्मर्त्य[illegible]यत्तामृतेन परिगृह्णाति तन्नास्यैतदमृतं नैवस्यथ
पुरीषमग्निं वपति तद्वास्यैतन्मा ६ समेवतद्धैतन्मर्त्यं ६ हि मा ६ संतादतस्मिन्नमृतेप्रति
॥४॥ ष्ठापयति तन्नास्यैतदमृतं नवति ॥५॥ पंचमीं चितिं चिनोति ॥ साहास्यैषा समान ऽएव ॥४॥
तद्धैतदमृतममृतं ६ हि समानः सैषामृतचितिस्तादतन्मर्त्यमनुयत्तामृतेन परिगृह्णा
ति तन्नास्यैतदमृतं नवत्यथपुरीषमग्निं वपति तद्वास्यैतन्मेद ऽएवतद्धैतन्मर्त्यं मर्त्यं ६
दे तु ५ हि मेदस्तस्मिन्नमृतप्रतिष्ठापयति तन्नास्यैतदमृतं नवति ॥६॥ षष्ठीं चितिं चिनोति ॥
साहास्यैषा वागेवतद्धैतदमृतममृतं ६ हि वाक्सैषामृतचितिस्तादतन्मर्त्यमनुय
त्तामृतेन परिगृह्णाति तन्नास्यैतदमृतं नवत्यथपुरीषमग्निं वपति तद्वास्यैतद
स्त्वगेवत्वगेवतद्धैतन्मर्त्यं मर्त्यं ६ ह्यस्त्वऽग्न त्यां चिक्लादतस्मिन्नमृतप्रतिष्ठाप
यति तन्नास्यैतदमृतं नवति ॥७॥ तावाऽएता ॥ षडिका चितयः षट्पुरीषचितयस्त

द्वादशा द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरोग्निर्यावानग्निर्यावत्यस्य म
वतैवैतत्प्रजापतिरेकधाजरममृतमात्मानमकुरुत तथैवैतद्यजमान
धाजरममृतमात्मानं कुरुते ॥८॥ अथ द्विकपालं [illegible] स्व यमात्समाचो प
हिरण्यशकलैः प्रोक्षत्यग्निमन्यादधाति रूपमेवैतत्प्रजापतिर्हिर
मैतत्स आत्मनो कुरुत तद्यदंततस्तस्मादिदं मर्त्यमात्मनो रूपं तस्माद्दा
रण्मयः प्रजापतिरिति तथैवैतद्यजमानो रूपमेव हिरण्मयमेतत्स आत्म
कुरुत तद्यदंततस्तस्मादिदं मर्त्यमात्मनो रूपं तस्माद्ध स्वेत द्विदुर्यच्चनाहि
रण्मयाग्निं चिदस्मुष्मिंल्लोके संनवतीत्यु वाद्युः ॥२॥ तद्धैतच्छाण्डिल्यस्य साप्तरथ
वाहनिश्च आर्बो चायां तत्वासिनो व्युदात रूपामेवास्येतदितिह स्माहशा
ण्डिल्यो लोमानीति साप्तरथवाहनिः ॥१०॥ स होवाच शाण्डिल्यः ॥ रूपं वा वल्लो
मवद्रूपमलोमकं रूपामेवास्यैतदिति तद्धैतत्तथा यथा तच्छाण्डिल्य उवाच
स चितेग्निः प्रणीयते प्रणीताय हि समिधम् आहुत्यै युते ॥११॥ आ
लोना वो देवा अन्नमदंति ॥ अग्निरु देवानां प्राणस्तस्मात्प्राणेदं वेन्यो जुह
ति प्राणो नो हि देवा अन्नमदंत्यपानेनेत्यमनुष्या [illegible] न्नप्रतीतो सद
दाद्युः ॥ नव ये साग्नि चि [illegible] [illegible] नैव [illegible] गौ [illegible]

x तस्मात्प्र त्यं स्म लु

अग्नि॰

आर्त्तिमार्त्तोस्तस्मान्न वयसो ग्निचित्स्या यादिति तद्धैका मेवावं विद्वस्नीया
दग्नर्ह्योऽएष रूपं भवति त्याग्निचिनुत तमत्र्चैवाऽऽदमग्नेरन्नं हवै भइदमसं
नमित्यत्वे वैविद्विस्य घादिति ॥३॥ तदाहुः ॥ किं तदग्नौ क्रियते येन यजमा
नः पुनर्मृत्युमपजयतीत्यग्निर्ह्योऽएषादेवतान्भवति योग्निं चिनुते मृतमुवाऽ
अग्नेःश्रीर्द्देवाः श्रियं गच्छति यशो देवा यशो भवति यऽएवं विदा॥४॥ब्रा
सर्वहितु यज्ञायोयुमग्निश्चितः ॥ सयद्दसंत्यश्रसालभ्मते तदद धे मथ
पशुपाऽँस्सेनरति तान्यज्ञाधेय हवीऽँष्यथ यद्दीदं तेतदग्निहोत्रमथ यदी
॥५॥ च्चितः समिधा वादधाति तऽअग्निहोत्राहुती॥५॥ तौवैसायंप्रातरादधा
सायं प्रातरग्निहोत्राहुतीर्जुहोति समानेन मंत्रेण समानेन मंत्रे हिं
लाग्नि मंत्रे होत्राहुतीर्जुहोत्यथ यद्धनीवाहनं वन्नेमस्त्वान्न्यवहं
त्तो दर्शपूर्णमासावथ यज्ञाहपत्यं विनोति तान्निवालुमर्तास्यान्यथ
गार्हपत्याद्दा सर्वौ बधात्ताऽइष्ट्यायाथ यद्दद्वौऽँ सर्वौ बधात्प्राचीनं
न्यस्ते प्रस्तुवेधा यऽएवितत्पुयदृष्ठु घिलु क्रमास्ते विह्रु क्रमायक्ष
सर्वे॥२॥ अर्द्धप्रपाठका॥१४॥ त्सोमयोघरः प्रथमा चितिः॥ यत्राची

विन्योराजसूयो द्वितीया वाजपेयस्तृतीयाश्वमेधश्चतुर्थ्यग्निसवः पंचमी षेचि
त(ं) सामहानिः प्रतिगायति तन्महाव्रतमथयद्यजन्नो जातुः पुरस्तात्कृप्यं तन्न्त तस्य द्वितीयं
घर्मसाद्धरामहदुक्थमथयदूर्ध्वं सामन्यां प्राचीनं घर्मसाद्धरात्यिचादवतत्रहो
तुः पुरस्तात्कृप्यं तच्चदथयदूर्ध्वं घर्मसाद्धरात्यितगरहमेधाष्ठ(ं) एतावंतो विस
र्ग्य यज्ञो स्तानग्निनाप्नोति ॥३॥ अथातोयज्ञीयानामेव ॥ सायंप्रातर्होत्र अमु
ष्मिंल्लोके ग्निहोत्रं जुहुत आप्नोति तावती हतस्मिं न्यजता कुर्यादि मासेर्द्धमासे दर्शपू
र्णमासयाजी वतुर्षु वतुर्षु मासेषु चातुर्मास्ययाजी षट्सु षट्सु पशुबंधयाजी सं
वत्सरे संवत्सरे सामयाजी आतन्नातं घण्ति चित्यो मनप्नोति कामन्नतदि
तद्यावच्छेतं संवत्सरस्तावदमृतममनंतमपर्यंतं सायाहेतदवं वादेवं हेवा
स्मितदमृतमनंतमपर्यंतं भवति तस्य यद्योषीकायत्वापहेन्याचोद वास्याम
तमनंतमपर्यंतं भवति ॥४॥ ब्राह्मणं ॥५॥ अध्यायः ॥ प्रजापतिः स्वर्गं लोक
मजिगां सत ॥ स वै विपश्चावः प्रजापतिः पुरुषो ... सएतेन ...
नशको सएतेन यया चिध मात्मानमपश्यदग्नि ... समनुहा
नुपाधायो दःपि पतिबत्स नाचा नो सः ... ...पतचहुस्मा
दुष्यतहि चयाः स्वियाव ...

त्यात्पाति तुरुं शाकुर्वीति ॥१॥ तं वा ऽअङ्गुलन ... दं स्तु

वं मितं तस्य यावन्मात्रा मात्रा मुदं गुलं य स्त्रद्यास्या व ... तदा ज्ञोति

त यिनं तन्मिमीत ॥२॥ चतुर्विंशत्यांगुलिर्नि मिमीत ॥ चतु ... पदर ... गा

यत्री गा यज्ञो गिर्याबा नगिर्यावत्य स्य मात्रा तावतीर्विनेता न्मिमीत ॥३॥ स चतु

रंगुलमभिवानय यतीतरत ऽदुपसमूहति ॥ चतुरंगुलमुच्चयति बाह्यतो बुद्

हति तद्यावद्यावापसमूहति तावद्धिद्रूहति तन्नाहि वातिरेचयति नो कनीयः कुर्या

त्तिं तथा पुच्छस्य तथोत्तरस्य पक्षस्य ॥४॥ अथ निर्हासोमोपचयोः कामयेति ॥ नि

र्हासीमो हिद्वयसः पक्षायान्नवाति वितस्तीयवितस्तीयहिद्वयसः पक्षौयान्नि ह्रि॥

र्हासीमान्नवातां तरत्निवितस्तीयं तरत्निवितस्तीयद्वयसः पक्षाया न्निर्हासीमान्नवतः

स चतुरंगुलमवुरस्ताद्दूहति चतुरंगुले पश्चादुपसमूहति तद्यावद्दे द्वा

दूहति तावदुपसमूहति तन्नाहि वाति रेचयति नो कनीयः कुर्याति ॥५॥ सत

सिं निर्हासीम ॥ एकामि एकामुपदेधाति तद्द्वयं द्वयसः पतनो निर्हासीमा द्वा

नाद्यपशोत तां तत्करात्यथोऽदु...दा ॥ अथ चक्रोपचोकयाति ॥ चक्रो

हिद्वयसः पक्षानवतः स चतुरंगुलमवपश्चादुद्दूहति चतुरंगुले पुरस्ता

दुपसमूहति तद्यावद्द्वावाद्दूहति तावदुपसमूहति तन्नाहि वाति रेचयति

नाकनीयः करोति ॥ ७ ॥ अथ यद्रूपमुत्तमं करोति ॥ अत्रैष सर्वोऽग्निः संस्कृतस्तस्मिं
देवाऽएतद्रूपमुत्तममदधुस्तथैवास्मिन्नयमेतद्रूपमुत्तमं दधाति स सहस्रमन्वालिखि
ताऽइष्टकाः करोति सहस्रमित्यालिखिताः सहस्रमित्यालिखिताः ॥ ८ ॥ अथ पर्व
मीवितिमुपधाय ॥ अथाग्निं चिमिमीते स मध्यमां चितिमीय सहस्रमन्वालिखि
ताऽइष्टकाऽउपदधाति तद्यानीमानि चय संप्रत्यंच चीष्टकाऽ आपुरुषाभि द्वत्वानि
तलामानि तानि तत्करोति ॥ ९ ॥ अथ सहस्रमित्यालिखिताः दक्षिणतऽउपदधाति ॥
तद्यानीमानि चय सादक्षिणातो वक्राणि लामानि तानि तत्करोति ॥ १० ॥ अथ सह
स्रमित्यालिखिताऽउत्तरतऽउपदधाति ॥ तद्यानीमानि चय सऽउत्तरतो वक्रा
लि लामानि तानि तत्करोति सहस्रमेतत्सु वै विसहस्रं सर्वतो वास्मिन्ने तद्
त्रेमं वालि दधाति त्रिभिः पुरस्तात् सहस्रैस्त्रिवृदग्निर्यावानग्निर्यावत्यस्य मात्रा तद् पुरु
वतेवास्मिन्नेतद्रूपमुत्तमं दधाति ॥ ११ ॥ ब्राह्मणम् ॥ ४ ॥ यान्वै तान्त्सप्त पुरुषान् ॥
एकं पुरुषमकुर्वं स प्रजापतिरभवत् स प्रजाऽअसृजत स प्रजाः सृष्ट्वोर्ध्व
उदक्रामत्स एतं लोकमगच्छद्यत्रैष एतत्तपति नो ह तर्ह्यन्य एतस्मादत्र य
ज्ञिय आस तं देवा यज्ञेनैव यष्टुमध्रियन्त ॥ १ ॥ तस्मादेतदृषिणाभ्यनूक्तं ॥
यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवाऽ इति यज्ञेन ह्येतं यज्ञमयजन्त तानि धर्माणि
प्रथमान्यासन्निति तानि ह्येव धर्माणि प्रथमान्यासन् ... ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः

श्रीग॰१

सचंतेति स्वर्गो वै लोको नाको देवा महि[...]देवाः स्वर्गं लोकं समाय

न्नित्येतत् ॥२॥ यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवा इति ॥ प्राणा वै साध्या देवास्त एतमग्र

एवमसाधयन्नेतादेव बुभूषन्तस्त उ एवाप्येतर्हि साधयन्ति पश्येदमन्यदेनव

घजत्र मम मत्यस्य नुवेनस्य चन्द्रमा न ति पश्चाद्धि वेदम[...]यदिदं मासयत्विशिवा

मतं ॥३॥ सुपर्णोऽसि गरुत्मान् ॥ पूर्वो जातः स उ उ ह्यस्यानुधर्ममिति

प्रजापतिर्वै सुपर्णो गरुत्मानेष सविता तस्य प्रजापतिरनुधर्ममित्येतत् ॥४॥

स वै स पुरुषो भवति ॥ स पुरुषो ह्ययं पुरुषो यच्चत्वार आत्मा त्रयः

पक्षपुच्छानि चत्वारो हि तस्य पुरुषस्यात्मा त्रयः पक्षपुच्छानि ॥५॥ तं वा उ

॥ठ॥ बाहुना पुरुषत्तमिमीते ॥ पुरुषो वै यज्ञस्तेनेदं सर्वं मितं तस्यैषा परमा ॥ठ॥

मात्रा यद्बाहु बाहुस्तद्यास्य परमा मात्रा तामस्य तदाप्नोति तयैनं तन्निमिमीते

तत्रोपयपक्षपदनाप्पुच्छे तान्नवति तत्परिश्रिद्भिराप्नोति तस्मादु बाहुमान्

वलिखी पुरिश्रिभ्यः स्वनेत ॥ऽ॥ अथ पक्षयायारऽरत्नीऽउपादधाति ॥ पक्षौ

यास्तद्वीर्यं दधाति बाहू वै पक्षौ बाहुभ्यामु वा ऽन्नमद्यात तन्नायि वतमे

वकान्नीं करोति तद्यत्पक्षयायारऽरत्नीऽउपादधा[...]स्यरत्निमात्रा ह्यन्नमद्यते ॥ठ॥

अथ पुच्छे वितस्तिमुपादधाति ॥ प्रतिष्ठायां तद्वीर्यं दधाति प्रतिष्ठा वै पुच्छं

हस्तो वितस्तिर्हस्तेनवाऽन्नमद्यातन्नायेवतमवकाशंकरोतितद्यत्सुच्छे
वितस्तिमुपादधात्यन्नंऽएवैनंतत्स्रातिष्ठापयतितद्युत्तरंकनीयऽउपादधा
त्यन्नाद्यमेवैनंतत्प्रतिष्ठापयत्यथोऽएतावद्वाऽइदमितितन्नवत्येतावद्धिदंतेयद्वे
वं मिमीतऽएतस्यैवाप्त्यै॥ ५॥ ब्राह्मणम्॥ ७॥ यावाऽइयंवेदिः सप्तविधस्य॥
एषावेदमात्रासादवयजनमध्यवसायप्रहृत्यापरोपत्नीशालेप्रपद्य
गार्हपत्याद्याहवनीयाद्वोद्धरति गार्हपत्यस्याधस्तात्सप्त प्राचः प्रक्रमान्प्रक्रा
मति ततः प्राचं व्यामं विमिमीत तस्य मध्यऽआहवनीयायोद्धत्यावोक्षति
दक्षिणार्धव्यामस्य त्रीन्प्राचः प्रक्रमान्प्रक्रामति सा वेद्यन्तः॥१॥ तद्वाऽएत॥
न्यामिकोदशाः प्रक्रमाऽअंतरा वेद्यन्तं च गार्हपत्यं चैकादशाक्षरा त्रिष्टुब्
त्रिष्टुब्वीर्यं त्रिष्टुब्वीर्येणैवैतद्यजमानः पुरस्तादात्मनुरवाद्धृत्वांऽ
स्तिनोत्ध्याऽअपहेति॥२॥ सैषा वेद्यग्नियोनिः॥ एतस्यावैयोनार्द्देवा वेदिं प्राज
नयन्त यथयऽएष व्यामः सा गार्हपत्यस्यायोनिरेतस्यावैयोनेर्देवा गार्हपत्यं
प्राजनयन् गार्हपत्यादाहवनीयं॥३॥ स वेद्यन्तः॥ षट्‌त्रिंशत्प्रक्रमां प्राचीं वेदिं
विमिमीत त्रिंशतं पश्चात्तिरश्चीं चतुर्विंशतिं पुरस्तान्नवतिः संपद्यन्
वति प्रक्रमा वेदिमन्तस्यांदृं स प्राचीनाग्निं विदधाति॥ ५॥ तदाऽऽहुः॥ कथामेष

सप्तविधऽएतयाविधयासंपद्यतऽइतिद्वावाऽद्रूमेषुरूपेषु[illegible]श्चत्वार्यंगान्यात्मा
पंचदशःऽएवंद्वितीयऽएवंतृतीयेषत्रपुरुषेषुनवतिः[illegible]पुरुषास्त्येतियाऽसौ
त्वपुरुषालामर्चंश्वाः समस्त्विमंडोपंश्चोऽद्वयं[illegible]दिशस्तस्मादिशऽआत्मा
पंचाम्यवामपसप्तविधऽएतयाविधयासंपद्यत॥५॥ तद्वैकाऽऽहुःसप्तविधाविधाःस्यु
तऽएतांश्च प्रक्रमाणांतंचव्याममनुचट्ठिनीति यो निमनुचट्ठयामऽइतिनतथा
कुर्यात्कश्चन विजानीतस्य नीयानिरनुचक्षीते यावेद्दावयानोवंतयीसीनवति
यावदवयानिचक्षीतऽएतावत्युवाऽऽअन्वेनन्नेस्यच्छिद्रः॥६॥ तस्य[illegible]तथा
॥८॥ कुर्वंति॥ एतद्धैतपितरंप्रजापतिंसंपदश्च्यावयंति तऽइच्छन्पापीयांसो ॥८॥
भवंति पितरं हि प्रजापतिं संपदश्च्यावयंति साषावत्यषा सप्तविधस्यवे
दिमात्रावती चतुर्द्दश्चाहन्त्वऽएकशतविधस्य वेदिं चिमिमीत॥७॥ अथषड्
विंशं चास्य प्रक्रमेर् रज्जुं मिमीत॥ तां सप्तधा समस्यति तस्यै त्रीण्यंगान्या
यऽउपदधाति निःसृजति चतुरः॥८॥ अथ त्रिंशं चास्य प्रक्रमं मिमीत॥ तां
सप्तधा समस्यति तस्यै त्रीण्यङ्गान्यस्यार्ऽउपदधाति निःसृजति चतुरः॥९॥
अथ चतुर्त्रिंशं चाति प्रक्रमां मिमीत॥ तां सप्तधा समस्यति तस्यै त्रीण्यंगा
पुरस्तादुपदधाति निःसृजति चतुर इति नु वेदिचिमानं॥१०॥ अथाग्नि

द्विधा ॥ अथाग्निं चातिः प्रांचं पुरुषं अष्टाविंशतिस्तिर्यञ्चः स आत्मा च
तुर्द्दशपुरुषा दक्षिणः पक्षश्चतुर्द्दशोत्तरश्चतुर्द्दश पुच्छं चतुर्द्दशारत्नी दक्षि
णे पक्षेऽउपदधाति चतुर्द्दशाप्यारत्नीश्चतुर्द्दश चाप्युत्तरे पुच्छेऽइति च षण्णवतेः
पुरुषाणां मात्रा साधिमानानां ॥११॥ अथ त्रिपुरुषां रज्जुं मिमीत ॥ तां स
प्तधा समस्यति तस्याश्चतुरो भागानात्मन्नुपदधाति त्रीन्पक्षपुच्छेषु ॥१२॥
अथारत्निमात्रीं मिमीत ॥ तां सप्तधा समस्यति तस्यास्त्रीन्भागान्दक्षिणेप
क्षेऽउपदधाति त्रीनेवोत्तरे निः सृजति चतुरः ॥१३॥ अथ वितस्तिमात्रीं मि
मीत ॥ तां सप्तधा समस्यति तस्यास्त्रीन्भागान्पुच्छेऽउपदधाति निः सृजति च
तुरः एवमेषऽएकशतविधः एतयानुद्यासे पद्यते ॥१४॥ तदाहुः ॥ यच्चया
दशपुरुषाऽअतिरिच्यते क्व पमात्स संपदानन्यवेतऽइति यावानेतस्य सप्तम
स्य पुरुषस्य संपन्निवर्तते तावान्सर्वेषां संपत् ॥१५॥ अथात्रऽआहुः ॥ प्रजा
पतिरेवात्मानं विधाय तस्य यत्र यत्र न्यूनमासीत्तदत्तेः समाहृत्य तेन
त्तेनाऽएवापि संपन्नेऽइति ॥१६॥ तत्र श्लोकाः ॥ एकविधं प्रथमं विदध्यात्स्यैको
त्तरमापरिमितविधान्न तथा कुर्यात् ॥१७॥ सप्तविधो वाऽऽग्रे प्रथमो ॥

पतिरसृज्यत॥ स आत्मानं विदधानऽएतस्य एकशतविधे तिष्ठत स योऽयं वीनं
सप्तविधा द्विधत्त एत्तै ह स पितरं प्रजापतिं विच्छिन्नं स इच्छा पापीया
न्भवति यथाश्रेयान्स द्विः श्चिव्याय ऽएकशतविधमति विधत्ते स्मा सप्त
र्घस्मा द्वि...ति व्यघात सर्वमुहीदं प्रजापतिस्तस्मादु स सप्तविधमेव प्रथ ३
मं विदधीत तत्काम्यं त्तरामेकशतविधादकशा न विधत्तु नातिविदधीत
१ नाहितं पितरं प्रजापतिं विच्छिन्नत्ति नोऽस्मात्सर्वं ... द्विहिर्जा निष्पद्यते
।८॥ ब्राह्मणम्॥ ६॥ संवत्सरो वै प्रजापतिरग्निः सर्वे कामाः सोऽयं संवत्सरः
॥ऐ॥ प्रजापतिरकामयत ताग्निः सर्वान्कामानात्मानं सज्ञि संविन्वीयेति स ऽए ॥ऐ॥
कशतधात्मानं व्यधत्त स ऽएकशतधात्मानं विधायाग्निः सर्वान्कामाना
त्मानमभिसमचिनुत स सर्वे कामा आत्मन्नेव तस्मान्न कश्चन बहिर्धा का
मोऽन्व तस्मादाहुः संवत्सरः सर्वे कामा इति न ह संवत्सरात्कश्चन बहि
र्धा कामोऽस्ति॥१॥ तथैवैतद्यजमानः॥ एकशततधात्मानं विधायाग्निः
सर्वान्कामानात्मानमभिसमचिनुते स सर्वे कामान्भवति तस्मान्न कश्च
न बहिर्धा कामो भवति॥२॥ स यः स संवत्सरोऽसौ स ऽआदित्यः॥ स ऽ

र षष्ठ एकशतविधस्तस्य रश्मयः शतं विधाऽ एष एवैकशततमो य एष तप
त्यस्मिंस्सर्वस्मिं प्रतिष्ठितस्तथैवैतद्यजमानऽ एकशतधात्मानं विधायास्मिं
स्सर्वस्मिं प्रतितिष्ठति ॥३॥ अथ वाऽ एकशतविधः ॥ सप्तविधमग्निं संपद्यत
एकशतधा वाऽ असावादित्यो विहितः स सप्तसु देवलोकेषु प्रतिष्ठितः सप्त वै
देवलोका अश्वत्थस्तम्भादिशः सप्त इमे लोकाऽ एते वै सप्त देवलोकास्तेष्वेष प्र
तिष्ठितस्तथैवैतद्यजमानऽ एकशतधात्मानं विधाय सप्तसु देवलोकेषु प्रति
तिष्ठति ॥४॥ यद्वेवैकशतविधः ॥ सप्तविधमग्निं संपद्यतऽ एकशतधा वाऽ अ
सावादित्यो विहितः सप्तस्वृतुषु सप्तस्वास्तोमेषु सप्तसु पृष्ठेषु सप्तसु छन्दः
सु सप्तसु प्राणेषु सप्तसु दिक्षु प्रतिष्ठितस्तथैवैतद्यजमानऽ एकशतधात्मा
नं विधायैतस्मिंस्सर्वस्मिं प्रतितिष्ठति ॥५॥ यद्वेवैकशतविधः ॥ सप्तविध
मग्निं संपद्यतऽ एकशतधा वाऽ असावादित्यो विहितः स सप्ताक्षरे ब्रह्मन् प्रति
ष्ठितः सप्ताक्षरं वै ब्रह्मर्गित्येकमक्षरं यजुरिति द्वे सामेति द्वे अथ यद
तोऽन्यद्ब्रह्मैव तद्व्यक्षरं वै ब्रह्म तदेतत्सर्वं स सप्ताक्षरे ब्रह्मन् तस्मिन्नेष प्रति
ष्ठितस्तथैवैतद्यजमानऽ एकशतधात्मानं विधाय सप्ताक्षरे ब्रह्मन् प्रतितिष्ठति ॥६॥

तस्मादुह मनुः सप्तत्रिः परिश्रयंति ॥ तस्मादेकशतविधः सप्तविधमभिसंप
द्यते य उ वै स सप्तविधः एकशतविधमभिसंपद्यते ॥७॥ सप्तविधो वा अग्रे प्र
जातिरसृज्यत ॥ स एतमेकशतधात्मानं विहितमपश्यत्प्राणान्स्तु पंचाश
दिष्टकाः पंचाशद्यजूंषि स्तुतं सादनं सूददोहाश्चैकशततमेतत्स
मानं सादयित्वा सूददोहसाधिवदति स एतनैकशतविधेनात्मने
मां जितिमजयद्यदिमां व्याप्तिं व्याप्नुत तथो एवैतद्यजमान एतनैकशत
विधे [illegible] नात्मनेमां जितिं जयतीमां ॥१०॥
॥१०॥ व्याप्तिं व्याप्नुते एवमु स सप्तविधः एकशतविधमभिसंपद्यते स य एव
कशतविधः स सप्तविधो यः सप्तविधः स एकशतविधः इति नु विधानां ॥८॥
॥ ब्राह्मणम् ॥२॥ प्रथमः प्रपाठकः समाप्तः कंडिकासंख्या ॥२४॥ अथातश्च
यनस्यैव ॥ अथैता उपसदश्चिनात्यतद्वै देवा अबिभयुर्यद्वै न इ
ममिह रक्षांसि नाष्ट्रा न हन्युरिति त एताः पुरा अपश्यन्नुपसद इ
मानेव लोकानिमे वै लोकाः पुरस्ताः प्रापद्यंत ताः प्रपद्यानयेनाष्ट्रु
एतमात्मानं समस्कुर्वत तथो एवैतद्यजमान एताः पुरः प्रपद्यानेय
नाष्ट्रुरतमात्मानं संस्कुरुते ॥९॥ यद्वेवांतरापसदो चिनोति ॥ एत

द्धि देवाऽअबिभयुर्यद्वै नऽइममिह रक्षांसि नाष्ट्रा न हन्युरिति तऽएतांच ज्ञानप
श्यन्नुपसदो द्वादश वाऽउपसदस्तान्प्रापद्यंत तान्प्रपद्याभयेनाष्ट्रऽएतमात्मानं
समस्कुर्वत तथैवैतद्यजमानऽएतांल्लोकान्प्रपद्याभयेनाष्ट्रऽएतमात्मानं संस्कु
रुते ॥२॥ एतद्दु ह यज्ञे तपः ॥ यदुपसदस्तपो वाऽउपसदस्तद्यत्तपसि चीयते तस्मा
त्तापश्चितस्तस्माद्धि यावदेवोपसद्भिश्चरति तावत्प्रवर्ग्येण संवत्सरमेवोपसद्भिश्च
रति संवत्सरं प्रवर्ग्येण ॥३॥ अहोरात्राणि वाऽउपसदः ॥ आदित्यः प्रवर्ग्योऽमुं त
दादित्यमहोरात्रेषु प्रतिष्ठापयति तस्मादेषोऽहोरात्रेषु प्रतिष्ठितः ॥४॥ अथ यदि
चतुर्विंशतिः ॥ चतुर्विंशतिर्वाऽअर्द्धमासा अर्द्धमासाऽउपसदऽआदित्यः
प्रवर्ग्योऽमुं तदादित्यमर्द्धमासेषु प्रतिष्ठापयति तस्मादेषोऽर्द्धमासेषु प्रतिष्ठितः ॥५॥
अथ यदि द्वादश ॥ द्वादश वै मासा मासाऽउपसदऽआदित्यः प्रवर्ग्योऽमुं तदा
दित्यं मासेषु प्रतिष्ठापयति तस्मादेष मासेषु प्रतिष्ठितः ॥६॥ अथ यदि षट् ॥
षड्वाऽऋतवऽऋतवऽउपसदऽआदित्यः प्रवर्ग्योऽमुं तदादित्यमृतुषु प्रतिष्ठापयति
तस्मादेषऽऋतुषु प्रतिष्ठितः ॥७॥ अथ यदि तिस्रः ॥ त्रयो वाऽइमे लोकाऽइमे लो
काऽउपसदऽआदित्यः प्रवर्ग्योऽमुं तदादित्यमेषु लोकेषु प्रतिष्ठापयति तस्माद
षऽएषु लोकेषु प्रतिष्ठितः ॥८॥ अथातश्चितिपुरीषाणामेव मीमांसा ॥ मा
से प्रथमां चितिं मन्यो संपुरी [illegible] तावां [illegible] सौतिक एतां काम स्तदावां न्वास्ते ति

ऋतोकामस्तं तत्सर्वं मात्मानमन्तिसंविनुते ॥९॥ मासं द्वितीयं ॥ मासं ... न तावा
न्नैरुष्म ऋतोकामस्तद्यावा॥न्नैरुष्म ऋतोकामस्तं तत्सर्वं मात्मानमन्तिसंविनुते ॥१०॥
मासं तृतीयं ॥ मासं पुरीषमन्तावां न्वार्षिकऋतोकामस्तद्यावां न्वार्षिकऋतोका
मस्तं तत्सर्वं मात्मानमन्तिसंविनुते ॥११॥ मासं चतुर्थं ॥ मासं पुरीषमन्तावां छार
दऋतोकामस्तद्यावां छारदऋतोकामस्तं तत्सर्वं मात्मानमन्तिसंविनुते ॥१२॥
अथ पंचमं न्यिचितेः ॥ अस पत्नी विराजश्च प्रथमा हमुपदधाति स्तोमस्तागा
एकिकाहं ताः सकृत्स्यादपति सकृत्स्तद दोह साधिवदति तत् ॥ मासं षष्ठं स्तोम
त्वागा पुरीषमन्तिहरं त्यतावां न्हैमंतिकऋतोकामस्तद्यावां न्हैमंतिकऋतो
॥१९॥ कामस्तं तत्सर्वं मात्मानमन्तिसंविनुते ॥१३॥ मासं षष्ठी ॥ मासं पुरीषमन्तावां
छैशिरऋतोकामस्तद्यावां छैशिरऋतोकामस्तं तत्सर्वं मात्मानमन्तिसंवि ॥१९॥
नुते ॥ एतावान्विद्वादशस्तु मासस्तु कामः षड्ऋतुस्तद्यावान्द्वादशस्तु मासस्तुका
मः षड्ऋतुस्तु तत्सर्वं मात्मानमन्तिसंविनुते ॥१४॥ अथ त्रीण्येहान्युपातिर्येति ॥
यदहः शात रूद्रियेनुहोति यदह रूपवसघोषदहः प्र सुतस्तद्य त्तिषुहः स्व
पसदो वदतितानितस्यमासस्याहोरात्रो ... तावगर्यता तदेतस्मिं
न्नतावादित्यंप्रतिष्ठा पयत्येतावान्विञ्चयोदशस्तु मासेस्तु कामः सप्तस्त्वृतु
स्तु तद्यावांस्त्रयोदशस्तु मासस्तु कामः सप्तस्त्वृतुस्तु तत्सर्वं मात्मानमन्तिसंवि
नुते ॥१॥

नुते ॥१५॥ स संवत्सरं प्रस्तुतः स्यात् ॥ सर्वं वै संवत्सरः सर्वमेकशतविधः स
र्वं तावत्सर्वमाप्नोति यदि संवत्सरं न शक्नुयाद्विश्वजिता सर्वपृष्ठेनातिरा
त्रेण यजेत तस्मिन्त्सर्ववेदसं दद्यात् सर्वं वै विश्वजित्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रः सर्वं
ह सर्ववेदसं सर्वमेकशतविधः सर्वेणैव तत्सर्वमाप्नोति ॥१६॥ ब्राह्मणम् १ ॥
संवत्सरो वै प्रजापतिरेकशतविधः ॥ तस्याहोरात्राण्यर्द्धमासा मासा ऋत
वः षष्टिर्मासस्याहोरात्राणि मासि वै संवत्सरस्याहोरात्राण्याप्यन्ते चतुर्विं
शतिरर्द्धमासास्त्रयोदश मासास्त्रय ऋतवस्ताः शतं विधाः संवत्सर ए
वैकशततमी विधा ॥१॥ स उ एव सप्तविधः ॥ षड् ऋतवः संवत्सर
एव सप्तमी विधा तस्यैतस्य संवत्सरस्यैतत्तेजो य एष तपति तस्य रश्मयः
शतं विधा मण्डलमेवैकशततमी विधा ॥२॥ स दिक्ष्वेव सप्तविधः ॥ एषा
स्यां दिशि रश्मयः शतं सैका विधा दक्षिणायां सैका प्रतीच्यां सैका
उदीच्यां सैका ऊर्ध्वायां सैकावाच्यां सैका मण्डलमेव सप्तमी
विधा ॥३॥ तस्यैतस्य परस्तात्काम प्रो लोकाः ॥ मृत्योर्वै काम प्रथममभव
त्मेवास्य तस्य रश्मा तद्यत्तदमृतमथ तत्त्व द्यादतद [illegible] पद्यते ॥४॥ तदेत
द्व सवित्रं राधः ॥ तादश सविता वितन्तान्य प्रजा [illegible] योनिभूतानस्त्रो षधी
स्त्यापि वनस्पतीन्यान्नुयस्य इव ते कान्य प्रयच्छति कनीयसे इव कान्यस्त

अग्नि२

द्यान्त्योन्नयः प्रयच्छति तज्ज्योक्तमां जीवंति यान्त्यः कनीयः कनीयस्तान्॥५॥ तदेतद्दृष्टा
न्युक्तं॥ छिन्नकारं हृदामहः चासाश्चिन्नस्य राधसः सवितारं न्नचचक्षसमिति त
देतत्सर्वमायुर्द्दीर्घमन्नेतं हितद्यादि दमाङुद्दीर्घंतऽआयुरस्तु सर्वमायुर्हि
त्यप्रतलोकऽएतन्नस्त्विति हि वितत्॥६॥ पत्रयंती द्याग्वदति॥ तदेतादेकशत
विधेनाविवाप्तव्यं शतातस्तं यावा पऽएविकशतविधेविधत्तेयावा शतंव
र्षाणिजीवति साहोवितदमृतमाप्नोति तस्माच्छ्वेत दिदुखवेनलोक्या शता
युतत्व वाङुस्तस्माद्दुहन्नेघु सप्युषः स्वकामीप्रेयाद लोक्यं हृतद्धुवावलो
काय द्दहोरात्राल्पद्रेमासामासै ऋतवः संवत्सरः॥७॥ तद्धुर्वीर्ष्यैचे
षुवर्षेषु पर्येति॥ आहोरात्रेषु तल्लोकेषु सज्ज्यतत्यस्य पारान्द्वे शेषवचि
त्वारिं त्रिषड्मासे क्रतत्यस्य रश्चत्वारि त्रिषद्द्य कुप्ते षुमासेषुतत्यस्य
परः षष्ठ षड्षीगणीत ष्टुतु षुतत्य त्यपारा नीतष्ठ चक्रि तषु संवत्सरेत
स्य एवऽएवं शतवर्षाणि यावान्नयां त्रिजीवति साहोवितदमृतमाप्नोति॥८॥
बङुतिहीवियज्ञे॥ एकमहरेका रात्रिमिंता सवऽएविकशतविधंविधत्ते
यावा शतंवर्षाणिजीवति साहोविनदेषा तमामाप्नोत्यषवाऽएक शतविधं
विधत्ते पऽएनं संवत्सरं बितन्ति तस्मादनं संवत्सरन्नतामवविन्द्यो
तत्यधिदेवतं॥९॥ अथाधियज्ञं॥ पानमूनकशत [illegible] सुकुन्नुरुषां

गुरा

॥१२॥ ॥१२॥

12

निधूमीत सविधे कशतविधः स वितिन्निरेव सप्ततविधः यद्र तव्यवत्स वयश्चितयो
ग्निरेव सप्तमीविधा ॥१०॥ सऽऽउवाऽ इद्ध कि कशतविधः ॥ याः पंचाशत्स्वथमाऽ
दुष्काया श्वान्त मास्ताः शतं विधाऽ अथ यऽऽएतद्दं तकाऽऽउपधीयंते तासे वि कशत
मीविधा ॥११॥ सऽऽऽएव यजुस्तेजाः ॥ यजु एकशतविधो यानि पंचाशत्स्वथमानि
यजूंषि यानि त्वान्तमानिताः शतं विधाऽ अथयान्यतदंतरतयजूं६ बिन्त्रीयं
भ तासेव कशततमीविधैवमुसप्तविधऽऽएकशतविधो नवतिसयः शतायुतायांका
त्मा यऽऽएकशतविधस्तं विधन हैवतमवं विदाप्नोति ॥१२॥ एवं वाव पूर्वे यज्ञाः ॥ एक
शतविधाऽ आग्निहोत्रा दर्शि यजुर्भिः पाठ्यस्वरैः कर्मभिः सामभिः सयः शता
युतायांकामायऽऽएकशतविधयः सप्तविधे यज्ञेन यात्त नाहवतामवं विदाप्नोति
त्यऽऽएवाधियज्ञं ॥१३॥ अथाध्यात्मं ॥ पंचमाश्वत्तुर्विधाऽ अंगुलयो द्वकल्वुषी
त्य२६ सपक्लकं वा नृथ्व तत्पैव वि६ शतिरेवमिमानीतरेत्यंगानि ताः शतं विधाऽ
आत्मैवैक शततमीविधा त्तः६ स सप्त विधस्ता ॥१४॥ सऽऽऽएव प्राणतेजाः ॥ प्रा
णोकशतविधोन्चगर्भं गंगोष्ठ्याला: सयः शतायुतायांकामायऽऽएकशतविधयः
सप्तविधयः सर्वेषु यज्ञेषु विधयाहवतमवं विदाप्नोति सहबहियज्ञोमानं६
संपन्न विदद ॥१५॥ त्रीणिवाऽऽइमानि पंचविधानि ॥ सेव सयोग्निः पुरुषस्तेषां
व विधाऽ अन्नंपानं श्रीर्ज्योतिरमृतं यदत्र संवत्सरेन्नं तदन्नेयाऽ आप

नक्तं रात्रिरेव श्रीः श्रियां ह्येतद्रात्र्यां सर्वाणि भूतानि संवसन्त्यथ यज्ज्योतिरादित्यो
मृतमस्य द्धिदिवतीं ॥६॥ अथाधियज्ञं ॥ यदेवाग्नावन्नमुपधीयते तदन्नं यदऽआ
पस्तस्यान्नेपरिश्रितऽएव श्रीस्तद्धि रात्रीणां रूपं यजुष्मत्या ज्योतिस्तच्च क्राउं
रूपमथ यदमृतं तदादित्यस्य रूपमित्यु ऽएवाधियज्ञं ॥७॥ अथाध्यात्मं ॥ यदेव
पुरुषेऽन्नं तदन्नं याऽआपस्तत्पानमस्त्यं यच्चान्यद् श्रीस्तद्धि परिश्रितां रूपं
मज्जानो ज्योतिस्तद्धि यजुष्मतीनां रूपं प्राणोऽमृतं तदग्ने रूपं प्राणोऽग्निः प्राणो
मृतमित्यु वाऽआहुः ॥८॥ अन्नाद्धाऽअशनाया निवर्तते पानात्पिपासा स्त्रि
ये पाप्मा ज्योतिष्टमो मृतान्मृत्युं निर्हवाऽअस्मादेतानि सर्वाणि निवर्त्तन्ते पद्धन
॥१३॥ मृत्युं जयति सर्वमायुरेति य एवं वेदैतद्देतदमृतमित्यवामुत्रोपासीतायुरि ॥१३॥
तीह प्राणाऽइति ह कऽउपासते प्राणोऽग्निः प्राणोऽमृतमिति तिष्ठ तान्न तथा विद्याद्
ध्रुवं वित तद्धि प्राणास्तांत विद्यामायुर्बानमध्यादिति ह्यपि यजुर्बान्युक्तं तस्मादन
13 दमृतमित्यवामुत्रोपासीतायुरितीह तथा ह स सर्वमायुरेति ॥२॥ ब्राह्मणम् ॥२॥
॥ द्वितीयोध्यायः ॥ प्राणो गायत्री ॥ चक्षुरुष्णिग्वागनुष्टुम्मनो बृहती श्रोत्रं पङ्क्ति
य ऽएवायं प्रजननः प्राणाऽएव त्रिष्टुब्व्यानो यम वंश्राणाऽएव जगती तानि वाऽए
तानि सप्तच्छन्दांसि चतुरुत्तराण्यग्नौ क्रियन्ते ॥१॥ प्राणो गायत्रीति तद्यऽएव
प्राणस्य महिमा यद्वीर्यं तावदेतत्सहस्रं प्राणास्य वितद्दीर्घं यज्ञस्य विन्नतः
प्राणाऽउत्क्रामन्तऽएव ब्राह्मणेन वीर्यतातन्नावास्य रूपेण सहस्रमेष

गायत्रीः संचिता भवति ॥२॥ चक्षुरुष्णिगिति ॥ तद्य ऽ एतच्चक्षुषो महिमा यद्वीर्यं
तदेतत्सहस्रं चक्षुष ऽ एवैतद्वीर्यं यज्ञस्य विन्नतश्चक्षुरुत्क्रामेत्तत ऽ एवैषा
ग्निर्नवीयताततानेवास्य रूपेणा सहस्रमेषोष्णिहः संचिता भवति ॥३॥ वाग
नुष्टुबिति ॥ तद्य ऽ एव वाचो महिमा यद्वीर्यं तदेतत्सहस्रं वाच ऽ एवैतद्वीर्यं यज्ञ
स्य विन्नतो वागुत्क्रामेत्तत ऽ एवैषाग्निर्नवीयतातानेवास्य रूपेणा सहस्रमे
षोऽनुष्टुभः संचिता भवति ॥४॥ मनो बृहतीति ॥ तद्य ऽ एव मनसो महिमा यद्वी
र्यं तदेतत्सहस्रं मनस ऽ एवैतद्वीर्यं यज्ञस्य विन्नतो मन ऽ उत्क्रामेत्तत ऽ ए
वैषाग्निर्नवीयता ततानेवास्य रूपेणा सहस्रमेष बृहतीः संचिता भवति ॥५॥
श्रोत्रं पङ्क्तिरिति ॥ तद्य ऽ एव श्रोत्रस्य महिमा यद्वीर्यं तदेतत्सहस्रं श्रोत्र
स्यैवैतद्वीर्यं यज्ञस्य विन्नतः श्रोत्रमुत्क्रामेत्तत ऽ एवैषाग्निर्नवीयतातत
नेवास्य रूपेणा सहस्रमेष पङ्क्तीः संचिता भवति ॥६॥ य ऽ एवायं प्रजननः
प्राणः ॥ एष त्रिष्टुबिति तद्य ऽ एवैतस्य प्राणस्य महिमा यद्वीर्यं तदेतत्सहस्र
मेतस्यैवैतत्प्राणस्य वीर्यं यज्ञस्य विन्नत ऽ एष प्राण ऽ उत्क्रामेत्तत ऽ ए
वैषाग्निर्नवीयता ततानेवास्य रूपेणा सहस्रमेष त्रिष्टुभः संचिता भवति ॥७॥
अथ योऽयमवाङ्प्राणः ॥ एष जगतीति तद्य ऽ एवैतस्यावाङ्प्राणस्य महिमा यद्वीर्यं

तादतत्सहस्रमेतास्वेवतस्मा ता स्यद्यौर्यद्यस्य विन्नत ऽऽ यत्रा ता ऽ आलुन्यन्ततो
एवेत्योनि नैरी यातातता नेवा स्य रूपेता सहस्रमेव जगतीः संहिता नवति ॥ ८ ॥
तानिवा ऽऽ तानि ॥ सप्तछंदाः सिवतु रूपं सां पंन्या न्यस्मिन्प्रतिष्ठितानि सप्तैमउ
रूपे प्राणा ऽ आन्यान्य स्मिंन्प्रतिष्ठिता स द्यावंतमेवं विवृंदसांगता मन्वाहिंछंद
सम्छंदसा हवास्य सा नको नवतिस्तुता वाशमावा पहिता वा ॥ २ ॥ ब्राह्मणम् ॥ ३ ॥
तु द्वाड्ढः ॥ किंछंदः का देवता एतः शिर इति गायत्रीछंदाग्निर्देवताशिरः ॥ १ ॥
॥१४॥ किंछंदः ॥ का देवता ग्रीवा ऽ इत्युष्णिक्छंदः सविता देवता ग्रीवाः ॥ २ ॥ किंछंदः ॥ ॥१४॥
का देवतानूकमिति बृहतीछंदा बृहस्पतिर्देवतानूकं ॥ ३ ॥ किंछंदः ॥ का देव
ता पक्षाविति बृहद्रथंतरे छंदसी द्यावापृथिवी देवते पक्षौ ॥ ४ ॥ किंछंदः ॥ का
देवता मध्यमिति त्रिष्टुप्छंदः इंद्रो देवता मध्यं ॥ ५ ॥ किंछंदः ॥ का देवता श्रोणी ऽ
इति जगतीछंदः आदित्या देवता श्रोणी ॥ ६ ॥ किंछंदः ॥ का देवता यस्मादिदं
प्राणा ऽ ऽ तः स्विव्यता इत्यतिछंदाश्छंदः प्रजापतिर्देवता ॥ ७ ॥ किंछंदः ॥ का
देवता यो य मवाञ्चाणो ऽ इति यज्ञायज्ञियं छंदा वैश्वानरो देवता ॥ ८ ॥ किंछंदः ॥
का देवता रू ऽ इत्यनुष्टुप्छंदा विश्वेदेवा देवता रू ॥ ९ ॥ किंछंदः ॥ का देवताष्ठी
वंता विति पंक्तिश्छंदा मरुतो देवताष्ठीवंतौ ॥ १० ॥ किंछंदः ॥ का देवता प्रतिष्ठे ऽ
15

॥ अथ षष्ठ प्रपाठकः ॥ ५४ ॥

इति द्विपदा छंदो विष्णुर्देवता प्रतिष्ठे ॥११॥ किं छंदः ॥ का देवता प्राणा इति द्विछंदा
छंदो वायुर्देवता प्राणाः ॥१२॥ किं छंदः ॥ का देवता नातिरिक्तातीति न्यूनाच्च
रा छंदः आपो देवता नातिरिक्तानि सेषाम् छिद्राद्वेतन्मयाहि देवतादेवताऽए
तमात्मानमत्ति संभवति न तत्रान्यालोकचतायाऽज्ञा चीरस्ति ॥ ऽ आब्राह्मणम् ॥४॥
धीरस्य ज्ञातपर्णीयः ॥ महाशालो जाबालमुपासंसादत ॥ स होवाच किम्मावि
द्यानुपादसदऽ इत्यग्निं विदति कमग्निं विच्छति वाचमिति यस्तमग्निं विद किं
संभवतीति वाग्मी भवतीति होवाच नैनं वाग् जहातीति ॥१॥ चक्षुरग्निमिति होवाच ॥
किमेवमाविद्यानुपादसदऽ इत्यग्निं विदति किमग्निं विच्छति चक्षुरिति यस्त
मग्निं विद किं संभवतीति चक्षुष्मान् भवतीति होवाच नैनं चक्षुर्जहातीति ॥२॥
चक्षुरग्निमिति होवाच ॥ किमेवमाविद्यानुपादसदऽ इत्यग्निं विदति कमग्निं
विच्छति मनऽ इति यस्तमग्निं विद किं संभवतीति मनस्वी भवतीति होवाच नैनं
मनो जहातीति ॥३॥ चक्षुरग्निमिति होवाच ॥ किमेवमाविद्यानुपादसदऽ इत्य
ग्निं विदति कमग्निं विच्छति श्रोत्रमिति यस्तमग्निं विद किं संभवतीति श्रोत्र
वान् भवतीति होवाच नैनं श्रोत्रं जहातीति ॥४॥ चक्षुरग्निमिति होवाच ॥ किमे
वमाविद्यानुपादसदऽ इत्यग्निं विदति कमग्निं विच्छति [illegible] तत्सर्वमग्निरस्ती
विदति तस्मिन्होक्तऽ उपावरुरोह [illegible] समग्निमिति ॥५॥ स होवाच ॥

प्राणो वाव संवर्गोऽग्निर्य्यदा वै पुरुषः स्वपिति प्राणं तर्हि वागप्येति प्राणं चक्षुः प्राणं म
नः प्राणं श्रोत्रं यदा प्रबुध्यते प्राणादेवाधि पुनर्ज्जायन्त इत्यध्यात्मं ॥ ६ ॥ अ
थाधिदेवतं ॥ वाव संवर्गोऽग्निरेव स यत्र चक्षुरस्तो सऽ आदित्याय न्तं मेनन्
एष स चन्द्रमा यन्न क्षत्रेदितः ऽ एव तदथ यः स प्राणो यमेव स वायुर्योयं पवते ॥ ७ ॥
यदा वा ऽ अग्निरनुगच्छति वायुं तर्ह्यनूद्वाति तस्मादेनमुदवासीदित्याहु
र्वायुं ह्यनूद्वाति यदादित्योऽस्तमेति वायुं तर्हि प्रविशति वायुं चन्द्रमा वायौ दिशः
प्रतिष्ठिता वायोरेवाधि पुनर्ज्जायन्ते स य एवं विद्वानस्माल्लोकात्प्रैति वाचैवा
ग्निमप्येति चक्षुषादित्यं मनसा चन्द्रं श्रोत्रेण दिशः प्राणेन वायुं स एत ॥ १५ ॥
॥ १५ ॥ न्मयो भूत्वैतासां देवतानां यां यां कामयते सा भूत्वा वल्यति ॥ ब्राह्मणम् ॥ ५ ॥
श्वेतकेतुर्हारुणेयः ॥ यक्ष्यमाणऽ आस तं ह पितोवाच कान्नृत्विजो वृथाऽ इति
स होवाचायं न्वेव मे वैश्वावसव्यो होतेति तं ह पप्रच्छ ब्राह्मण वैश्याव
सव्या ॥ ८ ॥ चत्वारि महान्ती ३ इति ॥ विद्वन्नो ३ इति होवाच विद्व चत्वारि महान्तीमहां
न्ती ३ इति विद्वन्नो ३ इति होवाच विद्व चत्वारि व्रतानी ३ इति विद्वन्नो ३ इति
होवाच विद्व चत्वारि व्रतानां व्रतानी ३ इति विद्वन्नो ३ इति होवाच विद्व चत्वा
रि क्यानी ३ इति विद्वन्नो ३ इति होवाच विद्व चत्वारि क्यानां क्यानी ३ इति वि
द्वन्नो ३ इति होवाच विद्व चतुरः क्रौ ३ ञ्चनिति विद्वन्नो ३ इति होवाच विद्व चतुरो

कतामकतमानिति चिद्दनो ऽ इति होवाच ।४। चित्ताक्मिति । अथावै नान्नवां
न्वच्यतीति चित्ताक्पार्लो ऽ इ यथ विना न वां न्वच्यतीति चित्ताकु श्चष्यो ऽ इ यथ
विनो न वा न्वच्यतीति चित्ताक्काश्यावि यथ वि नो न वां न्वच्यतीति चित्ताक्
समुद्रा वि यथ विनान्नवां न्वच्यतीति वित्ताक् धाना ऽ इ यथ विनो न वां न्वच्य
तीति चित्ताक्षीलामि यथ विना न वा न्वच्यतीति चित्ताक् मूलमि यथावे ना
न वा न्वच्यतीति ।३। स होवाच तदुवाच ॥ चित्ता वै चत्वारि महान्तीति चित्तं चत्वारि म
हान्तं महान्ता स्यग्निर्महान्तस्य महतां महद्वायुर्महान्तस्य महतां महदापस्तच्च स्यान्न मादित्या महान्तस्य महतां मह
न्तं वायुर्महान्तस्य महतां महदापस्तच्च स्यान्न मादित्या महान्तस्य महतो मह
श्चन्द्रमास्तच्च स्यान्न पुरुषाणां महान्तस्य महतां महत्त्वं गावस्तच्च स्यान्नाम तान्येव
चत्वारि महान्त्यतानि चत्वारि महतां महान्त्यतान्येव चत्वारि व्रतान्यतानि चत्वारि व्रता
नि व्रतानां व्रतान्येतान्येव चत्वारि क्यान्यतानि चत्वारि क्यानां क्यान्यत ऽ एव चत्वारि
कौ ऽ रात चत्वारि कौलाम कौ ।५। अथ ह वै यत्तदुवाच ॥ चित्ताक्मिति पुरुषं
ह वै तदुवाच चित्ताक् पूर्ले ऽ इति कार्लो ह वै तदुवाच चित्ताकु श्चष्यो ऽ इत्य हि
ह वै तदुवाच चित्ताक् काश्यावि ति नासिका ह वै तदुवाच चित्ताक् समुद्रा
वि त्वा प्रीतो ह वै तदुवाच चित्ताक् धाना ऽ इति दन्तान् वै तदुवाच चित्ताक्षीली
लामिति जिह्वां ह वै तदुवाच यन्नो ...

अग्नि २

॥अग्निरर्कोयत्पुरुषःसयोहैतमेवमग्निमर्कंपुरुषमुपास्तेयमहमग्निरर्को
स्मीतिविद्ययाहैवास्यैषऽआत्मन्नग्निरर्कोभिचितोभवति॥५॥अग्नेस्तनु॥६॥अयंवा
वयजुर्योयंपवते॥एषहियन्नेवेदंसर्वंजनयत्येतंयन्तमिदमनुप्रजायतेतत्
स्माद्वायुरेवयजुः॥१॥अयमेवाकाशोजूः॥यदिदमन्तरिक्षमेतंह्याकाशम
नुजवतेतदेतद्यजुर्वायुश्चान्तरिक्षंचयच्चजूश्चतस्माद्यजुरेषऽएवयदेषय
तितदेतद्यजुरृक्सामयोःप्रतिष्ठितमृक्सामेवहतस्तस्मात्समानऽएवाध्वर्यु
र्ग्रहःकर्मकारान्यान्यान्यान्यानिस्तुतशस्त्राणिभवन्तियथापूर्वोन्याएवंस्यथा
परान्याधावयन्तादृक्तत्॥२॥अग्निरेवपुरः॥अग्निंहिपुरस्कृत्यमाःप्रजा
उपासतेआदित्यऽएवचरणंयदाह्येवैषउदेत्यथेदंसर्वंचरतितदेतद्य
जुःसपुरश्चरणमधिदेवतं॥३॥अथाध्यात्मं॥प्राणऽएवयजुःप्राणोहियन्नेवे
दंसर्वंजनयतिप्राणंयन्तमिदमनुप्रजायतेतस्मात्प्राणऽएवयजुः॥४॥अय
मेवाकाशोजूः॥योयमन्तरात्मन्नाकाशऽएतंह्याकाशमनुजवतेतदेतद्य
जुःप्राणश्चाकाशश्चयच्चजूश्चतस्माद्यजुःप्राणऽएवयत्प्राणोह्येति॥५॥अ
न्नमेवयजुः॥अन्नेनहिजायतेन्नेनजवतेतदेतद्यजुरन्नेप्रतिष्ठितमन्नं
वहतितस्मात्समानऽएवप्राणोन्यदन्यदन्नंधीयते॥६॥मनऽएवपुरः॥मनो

॥१६॥ 16

हि प्रथमं स प्राणानां बहुरेव वरतां च चुषा ह्य युमा स्माचरति तादेतद्यजुः सप्तुरस्थरता
मधि देवतं वाध्यात्मं च प्रतिष्ठितं स यो हैतदेवं यजुः सप्तुर स्थरतामधिदेवतं वाध्या
त्मं च प्रतिष्ठितं वेद ॥७॥ अरिष्टो ह वा नाम तेः ॥ स्वस्तिं यज्ञस्यांहृ चमश्नुते स्वानां
श्रेष्ठः पुरः एता नव सन्ना दाधिपतिर्य एवं वेद ॥८॥ यद्वै ह वै विदं ॥ स्वेषु प्रति
प्रतिबुवृषति न हैवालं न्नाये ह्येवान नवत्यथ य एवाविमनुभवति यो वातमनुभा
र्जाबुभूषति स हैवालं ना येत्याभवति ॥९॥ तादेतज्ज्येष्ठं ब्रह्म ॥ न ह्येतस्मा
त्किंचन ज्यायो स्ति ज्येष्ठो ह वै श्रेष्ठः स्वानां भवति य एवं वेद ॥१०॥ तादेतद्
ह्रामर्धे मन परवतु ॥ स ह्या हि तादेवं ब्रह्मापरं च मपरवाह्वदन तस्मात्स्मात्कुश्च न श्रेयां
तमानेषु नवति श्रेयां सः श्रेयां स्मो हि वा स्माद परस्तु रबाजायंते तस्माद्यो
स्माज्ज्यायां स्त्यासहि शो स्मा सर्वाद्यु पासीत तथा हि नन्न हि नस्ति ॥११॥ तस्य वाऽए
तस्य यजुषः ॥ रस ऽएवोपनिषत् स्माद्यावन्मात्रेण यजुषाध्वर्युर्ग्रहं गृह्णाति स
तु नेन स्तुतं ग्रहं अनु विजन वत्येनेन स्तुत ग्रहं अनु व्यश्नुते तस्माद्यावन्मात्रे
ह्वान्ने स्य रसः सर्वमन्नमवति स र्वमन्नमनु व्यति ॥१२॥ अथ शिरस्थस्य गतिं
तस्माद्यदा न स्य तृप्य त्यथ समगतः इ वमन्यत ऽआनंदः ऽएवास्य विज्ञानमा
त्मानं दास्मानाहं व सार्घ्यदेवाः स्मारिनिवादे वा नाम विद्या सह स नमनुष्यो
य ऽएवं विद्वानां व स ऽएकं ॥१३॥ सत्वतां ब्रतो

यन्ऽआह॥ चायं संतमानं दस्तऽआत्मे तावा वा ही तावति यकु समतयेव वातित
स्माद्यो दवषा त्रिंशमिह्वो दताने वा पति छता नंदाव ऽआत्मा सो मे कामः सम
समृध्यतामिति स ह वास्मै स कामः समृध्यते यत्कामा न च त्यि ता ह वि दुसि
मितं गति मितमानं द्वामितमात्मानमनि संनवति य एवं वेद॥ ७॥ तदेतदु
य रूपाछं निरुक्तं॥ प्राणो वै यजु रूपाऽ श्वायतनो वै प्राणस्तयऽ एनं निर्हुवेत
ब्रूयादु निरुक्तो देवतां निर्ग्वाच ब्राणऽ एनं हास्यतीति तथा हैव स्यात॥८॥
17 तस्य ह त्वा निरुक्तमा छिन्नं वेद॥ आ विन्नं वति कीर्त्यो यशसा पाऽ श्रुय
७॥ त्रुषा ध्वर्युग्रहं गृह्णाति गृहीतः सन्नऽआ विन्नं वत्युपांऽश्च यजु बाग्निर्वि
न्नाति चितः संचितऽआ विन्नं वत्युपांऽश्च यजुषा हविर्निर्वपति श्रृतं निष्ठितमा ॥९॥
विन्नं वात्यवं यत्किंचापांऽश्च करोति कृतं निष्ठितमा विन्नं वति तस्य हऽ एतमेव
निरुक्तमा विन्नं वंछिदा विन्नं वति कीर्त्यो यशसा ब्रह्मवर्चसेन च श्रिऽ यो ह वा
विदं गच्छति स ह यजुरव ननवति यजुषे नमा वच्नुते॥ १६॥ ब्राह्मणम्॥ ७॥ अध्यायः
प्रजापतिं चिस्त्रस्तं॥ यत्रा देवाः समस्कुर्वं स्तस्तु खा यां घोनो एतान्युत मसिंवं
न्यानि घोऽडु खा तस्माऽ एतश्चि वत्सार न्नंऽ समस्कुर्वन्या यमाग्निष्वित स्त
दात्मना पूर्वं दधुस्त दात्मना परिहितमात्मे वात्मवत्त स्मादन्नमात्मना परि

हितमात्मेवान्नं तस्मादन्नमात्मना परिहितमात्मेवन्नवति ॥१॥ तथैवै
तद्यजमानः ॥ आत्मानमुखायां योनौ रेतोभूतं सिंचति योनिर्वाऽउखा त
स्माऽएतत्संवत्सरे अन्नं संस्करोति यथायमग्निश्चितस्तदात्मनो परि दधाति
तदात्मनो परिहितमात्मेवन्नवति तस्मादन्नमात्मना परिहितमात्मेवन्नवति ॥२॥
तन्नि दधाति ॥ त्रीषडिति द्योगितिवाऽएष षडितीदं षडिति कमन्नं हुखा
स्माऽअपि दधात्यात्मसंमितं षडु वाऽआत्मसंमितमन्नं तदवति तन्न हिनस्ति
यद्भूयो हिनस्ति तद्यत्कनीयो न तदवति ॥३॥ सऽएषऽएवार्कः ॥ यामतमुत्रा
ग्निमोहरीति तस्य तदन्नं कं यथायमग्निश्चितस्तदर्कं यजुष्टऽएषऽएवम
होस्तस्य तदन्नं व्रतं तं महाव्रतं सामतऽएषऽउऽएव वाक्तस्य तदन्नं यं
दुक्थमृक्तस्मात्तदर्कं सत्रे धारयाया यते ॥४॥ अथैन्द्राग्नी वाऽअग्रसृज्येतां ॥
ब्रह्म च क्षत्रं चाग्निरेव ब्रह्मेन्द्रः क्षत्रं तौ सृष्टौ नानैवास्तां तावब्रूतां न वाऽइत्थं
संतौ शक्ष्यामः प्रजाः प्रजनयितुमेकं रूपमुभावसावेति तावेकं रूपमु
भावभवतां ॥५॥ तौ यौ तौ विन्द्राग्नी ॥ एतौ तौ रुक्मश्च पुरुषश्च रुक्मऽएवेन्द्रः
पुरुषोऽग्निस्तौ हिरण्मयौ भवतो ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरिन्द्राग्नीऽअमृ
तं हिरण्यममृतमिन्द्राग्नी ॥६॥ तावता विन्द्राग्नी [illegible] यदु किंस्वि
पृष्ठकमग्निरेव तत्तस्मात्तदग्निनाप [illegible] किंचाग्निनापचेत्तदग्निरेवत

इथ यस्तु रीषं ● स ऽ इंद्रस्तस्मात्तदग्निनानपवृंतिनेद ... रवासान्नंऽ इति
तस्मादेताविंद्राग्नीऽ एव चितौ ॥७॥ अथ यच्छितमिं निधीयात ॥ तदेवंऽ स
प मुत्तो नेव तस्तस्मान्तोविततानेव वस्त्ऽवलोमाः प्रजाः प्रजनयंतः स्विषि कोव ह
काग्निरेव तामेष सन्त्रोग्नि रग्नि संपद्यते स्विविष्टका संपत्तदु तदकमेवा
द्रः रांवो गिति तादेव सन्नोग्निरग्नि संपद्यात सिवाहुर संपत्ता ॥८॥ तद्वैतद
श्यं न्येषि रन्यन्नेवाद ॥ भतर्तं नेविष्य स्वास्तोमि महद्भूतानि कमच्चुरंबऽ ब्रह्म
कमचुरमित्यतच्छ्वा वाचार ६ स द्वे देवाः सर्वाणि च तानि न्यग्नि संपद्यात
॥१८॥ तदेतद्भूतं च चत्रं चाग्निरेव ब्रह्मं इदं चत्रामेद ... वा ... देवाविदु चि
श्चेदेवास्तदेतद्भूतं चत्रं ह्विट ॥९॥ एतद्ध स्म वै तद्विद्वां श्छ्यापर्णः सायका ॥१८॥
यनऽ आह ॥ यद्धु मऽ इदं कर्म समाप्यत मामेव प्रजा सत्वानां रा
जानान विष्यन्ममब्राह्मणा ममाहि ष्यायत्र मऽ एतावत्कर्मेतः समापि
तं न मऽ उन्न यथा सत्वां प्रजातिरच्यतऽ इति सऽ एषऽ एव श्रीरेष य
शऽ एषान्नाद्यं ॥१०॥ एतद्धावितच्छांडिल्यः ॥ घामकच्छायनाय प्रोच्यो वाच श्री
मांन्यशस्व्यन्नेदानवि ... सीति श्रीमान्हावि यशस्व्यन्नादो नवति यऽ एवं वेद
॥११॥ सऽ एषाग्निः प्रजापतिरेव ॥ तदद्व ... तमग्नि प्रजापतिं संष्कृत्या
थास्माऽ एतत्सैव स्मारन्नो ६ समस्कुर्वन्त्यऽ एष महाव्रतीया ग्रहः ॥१२॥

18

तम घयु गृहीता गृह्णाति॥ यद्वेहता स्तिस्मा ग्रहस्तस्मिन्नुद्धृता महाव्रते न संद
धाति स बीतिर्हि योनि सामानि यन्महाव्रतं तदस्मिन्त्सर्वैः सामभिरसंदधा
ति तस्मिन्होता महता केन रसं दधाति सर्वाहिताऽसोवा यन्महदुक्थं तदस्मिन्
त्सर्वैस्त्रिष्टुभिरसंदधाति॥१३॥ तद्यदास्तुवतयदानुशंसति॥ अस्मिंन्न
तं घृषकृतं जुहोति त्रिगिति वाऽएष षडितीदं षड्विधमन्ने कृत्वा स्माऽच्छ
विद्ध्यात्स्याम संमितं षड्वाऽआत्म संमितमन्नं तदवति तन्न हिनस्ति यदु
यो हिनस्ति तद्यकनीयो न तदवति॥१४॥ सऽएषऽएवार्कः॥ योयमग्निश्चि
तस्तस्य तदन्नं कमेष महाव्रतीया ग्रहस्तदर्क्यं यजुःषऽएषऽएव महांस्तस्य
तदन्नं व्रतं तन्महाव्रतं सामतऽएषऽएव त्वार्क्यं तदन्नं यं तदुक्थमर्कस्त
द्वितादर्कं सत्रेधा रव्यायते॥१५॥ सऽएष संवत्सरः प्रजापतिरग्निः॥ तस्या
द्रुमे वसावित्राण्येव इष्टकर्माणि न्यष्टावेवास्य कलाः सावित्राण्येवहो
त्वेभ्य कर्मणान्यथ यदतदन्तरालाकर्म क्रियते सऽएव सप्तदशः प्रजापतिर्वि
वे कला मनुष्याणाममृतं तदेवानो॥१६॥ तद्वालामितद्वेत्रयस्त्रिंशतात्वगि
ति द्वे च पञ्चाशतितद्वमिदऽइतीदमाऽसमिति द्विसप्ततिर्हिऽअग्नीति द्वे
मदक्षिति दिताः षोडशकलाः अथ यऽएतदन्तरालाः संचरति सऽएव

सप्तदशः प्रजापतिः ॥१७॥ तस्माऽ एतस्मै प्राणा यऽ एताः षोडश कलाऽ अन्नमभि
हरंति तद्यदा नाभिहर्तुं धियंति प्येताऽ एव जग्धो अमति तस्मादु ह तद्विदि
षत स्थ प्रमिव भवति प्राणो रथमानस्य तस्मादुहैतदुपतापी कृषऽ इव भवति
प्राणा हि जग्धो भवति ॥१८॥ तस्माऽ एतस्मै सप्तदशाय प्रजापतये एतत्सप्तदश
मन्नं समस्कुर्वन्यऽ एष सोमो ध्याधाराथ याऽ अस्यताः षोडश कलाऽ एतत ते
षोडशर्त्विजस्तस्मान्न सप्तदशमृत्विजं कुर्वीत नेदति रेचयानीत्यथ य
एवात्र रसो याऽ आहुतयो हूयंते तदेव सप्तदशमन्नं ॥१९॥ तद्यदा स्तुवते
यदानुशंसति ॥ अथास्मिन्नेते वषट्कृते जुह्वति ज्योतिर्वाऽ एष वषट्कृती
श्री॥ दं षड्विधमन्नं कृत्वास्माऽ अपिदधात्यग्निमसमितं यदु वाऽ आत्मसंमितम १८श्री॥
न्नं तदवति तन्न हिनस्ति यद्भूयो हिनस्ति तद्यत्कनीयो न तदवति ॥२०॥ सऽ ए
षऽ एवार्कः ॥ खायमग्निश्चितेस्तस्यैतदन्नं कामेषा सोमाध्वरस्तदर्क्य
यजुष्टऽ एषऽ एव महांस्तस्यैतदन्नं व्रतं तन्महाव्रतं सामतऽ एवोक्थस्यैत
दन्नं यथे तदुक्थमक्तस्तदितादर्कं सात्र धाय्याप्यायते सऽ एतस्मान्नान्नेन सहा
ईऽ उदक्रामत्स्मयः सऽ इदं कामदासोमसाऽ आदित्याथ यु नात नान्नेन सहा
घे आमाद सर्वे इमाः ॥२१॥ सऽ एषऽ एवार्कः सऽ एष तत्पतिः ॥ तस्यैतदन्नं
द कामेषव इमा स्तदर्क्यं यजुष्टऽ एषऽ एव महांस्तस्यैतदन्नं व्रतं तन्महा

५ एषु३३५

व्रतं सामतः एष ऽउ ऽए वोक्तास्येतदन्नं थं तदुक्थमृक्तस्तादतादकं सत्रे धा
स्याय तद् इत्यधिदेवतं ॥२२॥ अथाध्यात्मं ॥ प्राणो वाऽअर्कस्तस्यान्नमेवकं
तदर्क्यं यजुष्टः प्राणएव महांस्तस्यान्नाम व्रतं तन्महाव्रतं सामतः प्राण
उऽए त्वाक्तस्यान्नाम वथं तदुक्थमृक्तस्तादतादकं सत्रे धास्यायात सऽए
वाऽएवोषाधिदेवतमथाध्यात्मं ॥२३॥ ब्राह्मणम् ॥८॥ द्वितीयः प्रपाठकः
समाप्तः कण्डिकासंख्या ॥१०२॥ संवत्सरो वै प्रजापतिरग्निः ॥ सोमो राजा चन्द्रमाः
स ह स्वयमेवात्मानं प्रावे यज्ञे ववन्ने सिराजस्तेनायना यथावंति वा वेमज्योतीं
षि तावत्यो मऽइष्टकाऽइति ॥१॥ तस्य वाऽएतस्य संवत्सरस्य प्रजापतेः ॥ सप्त
व च तानि विंशतिश्चाहोरात्राणि ज्योतींषि ताऽइष्टकाः षष्टिश्च त्रीणि च
शतानि परिश्रितः षष्टिश्च त्रीणि च शतानि यजुष्मत्यः सोऽयं संवत्सरः प्रजापतिः
सर्वाणि भूतानि ससृजे यच्च प्राणि यच्चाप्राणमुभयान्देवमनुष्यान्स सर्वाणि
भूतानि सृष्ट्वा रिरिचानऽइव मेने स मृत्योर्बिभयांचकार ॥२॥ स हेक्षांचक्रे
कथं न्विहमिमानि सर्वाणि भूतानि पुनरात्मन्नावपेय पुनरात्मन्दधीय कथं न्वह
मेवैषां सर्वेषां भूतानां पुनरात्मा स्यामिति ॥३॥ स द्वेधात्मानं व्यौहत्
षष्टिश्च त्रीणि च शतान्यन्यतरस्येष्टका अभवन्नेवमन्यतरस्य स नाप्नोत्
॥४॥ स त्रीनात्मनोऽकुरुत ॥ ति स्रस्तिस्रो ऽशीतयऽएकैकस्य ... स नाप्नोत्

५

पर व्याप्नोत॥५॥ चतुरश्चात्मनो कुरुत॥ अशीति शतष्टक [illegible] सैन व्याप्नोत्॥ द्वा॥
पंचात्मनो कुरुत॥ चतुश्चत्वारिंशत् शतमेकेष्टकाश्चानेन हेनानव
व्याप्नोत॥७॥ षडात्मनो कुरुत॥ षिंशति शतष्टकांस्तेन व्याप्नोन्न सप्तधाव्य
न्नवत॥८॥ अष्टधात्मनो कुरुत॥ षिंशति शतेष्टकांस्तेन व्याप्नोत॥९॥
॥ नवात्मनो कुरुत॥ अशीतीष्टकांस्तेन व्याप्नोत॥१०॥ दशात्मनो कुरुत॥
द्वासप्ततीष्टकांस्तेन व्याप्नोन्नेकादशधाव्यन्नवत॥११॥ द्वादशात्मनो
॥२०॥ कुरुत॥ षष्टीष्टकांस्तेन व्याप्नोन्न त्रयोदशधाव्यन्नवन्न चतुर्दशधा॥१२॥ ॥२०॥
स्या पंचात्मनो कुरुत॥ अष्टाचत्वारिंशदिष्टकांस्तेन व्याप्नोत॥१३॥ षोडशात्मनो कु
रुत॥ पंचचत्वारिंशदिष्टकांस्तेन व्याप्नोन्न सप्तदशधाव्यभजत॥१४॥ अष्टादशा
20 त्मनो कुरुत॥ चत्वारिंशदिष्टकांस्तेन व्याप्नोन्नैकान्नविंशतिधाव्यभजत॥
॥१५॥ विंशतिमात्मनो कुरुत॥ षट्त्रिंशदिष्टकांस्तेन व्याप्नोन्नैकविंशतिधा ॥
व्यभजन्नद्वाविंशतिधानत्रयोविंशतिधा॥१६॥ चतुर्विंशतिमात्मनो कुरुत॥
त्रिंशदिष्टकांसोत्यातिष्ठत पंचदशो व्यूहे तद्यत्पंचदशो व्यूहे तिष्ठन्नतस्मात्सं

चदशा पूर्वमात्मस्य रूपाणि पंचदशापचीयमानस्या ॥१७॥ अथ यच्चतुर्विंशतिं मति
मात्मनाऽकुरुत ॥ तस्माच्चतुर्विंशत्यर्द्धमासः संवत्सरः सऽएतैश्चतुर्विंशत्या शा
त्रिंशदिष्टकैरात्मन्नित्ने व्यन्नवत्स पंचदशाक्षो रूपाण्यपश्यदात्मनस्तन्वो मुहू
र्त्तान्लोकं पृणाः पंचदशो वै रात्रेस्तस्य मुहूर्त्ता यत्ततस्मान्मुहूर्त्ताऽअथ यन्मुहूः
संतऽइमांल्लोकानापूरयंति तस्माल्लोकं पृणाः ॥१८॥ एष वाऽइन्द्रः स वै पचति ॥ अहो
रात्रेऽर्द्धमासे मासेऽऋतुभिः संवत्सरेणैतदमुना पक्वमयं पचतीति पक्वस्य पक्तेति
तस्माहह स्माह भारद्वाजोऽग्निममुना हि पक्वमयं पचतीति ॥१९॥ तानि संवत्सरे ॥ दशच
सहस्राण्यष्टौ च शतानि समपद्यंत सोऽग्नातिष्ठत दश च सहस्राण्यष्टौ च शता
ति ष्ठु ॥२०॥ अथ स भूतानि पर्यैत् ॥ स त्रय्यामेव विद्यायां ॥ सर्वाणि
भूतान्यपश्यदत्र हि सर्वेषां छंदसामात्मा सर्वेषां स्तोमानां सर्वेषां प्रा
णानां सर्वेषां देवानामेतद्वाऽअस्त्येतद्धमृतं यद्ध्यमृतं तद्ध्यस्ति तदु तद्यन्मर्त्यं
॥२१॥ सऽऐक्षत प्रजापतिः ॥ त्रय्यां वाव विद्यायां सर्वाणि भूतानि हंत त्रयीमेव विद्यां
मात्मानमभिसंस्करवाऽइति ॥२२॥ सऽऋचो व्यौहत ॥ द्वादश बृहतीसहस्रा
ण्येतावत्यो हर्चो याः प्रजापतिसृष्टास्ताः त्रिंशत्तमे व्यूहे पंक्तिष्वतिष्ठंत ता यत्त्रिंशत्
तमे व्यूहतिष्ठंत तस्मात्त्रिंशन्मासस्य रात्रयोऽथ यत्पंक्तिषु तस्मात्पांक्तः प्रजापति घ
स्ताऽअष्टाशतं शतानि पंक्तयोऽभवन् ॥२३॥ अथेतरौ वेदौ व्यौहत् ॥ द्वादशैव बृह
तीसहस्राण्यष्टौ यजुषां चत्वारि साम्नामेतावद्धैतयोर्वेदयोर्यत्प्रजापतिसृष्टं

तो त्रिꣳ शत्तमेव्वसाहू पंक्तिः श्रुतिषे तां ततो यत्त्रिꣳ शत्तमे व्यसहतीति षे तां तस्मात्त्रिꣳ
शन्मासस्य रात्रयोऽथ य त्पंक्तिः श्रुतस्मात्पांक्तः प्रजापतिस्तऽअष्टाचत मेव शाता
नि पंक्त्यो न्वव्यैक्ष ॥२५॥ ते सर्वे त्रयात्वावदाः ॥ द श च व सहस्राण्यष्टौ च शतान्यशीतीना
मन्नवं समृत्तेन मुद्कृत्ते न्वाशीतिमात्रो नुद्कृत्तेन मुद्कृत्तेनाशीतिः सम पद्यत ॥२६॥
स ऽएष त्रिषु लोकेषु लोकस्पृत्खायां यो नि ऽरता न्तृतमात्मानमभिसंवद्धे छंदोमयꣳ स्तोममयं

प्राणमयं देवतामयं तस्याद्धैमा स प्रथम ऽआत्मा समस्क्रियत दव्वीयसि परो दव्वी
यसि परः संवत्सरऽएव स दैः कृत्स्नः समस्क्रियत ॥२७॥ त घ त्वपि श्रितमुपाधत्त ॥
त त्रात्रिमुपाधत्त तद्दनुपंच दशाम द्कृत्तौ नुद्कृत्तौ नन्नु पंच दशाशीती रथ य घ जु
द ॥२८॥ ष्मती मुपाधत्त तर्हि रूपाधत्त तद्दनुपंच दशा मुद्कृत्तौ नुद्कृत्तौ न न्नु पंच दशाशीती ॥२९॥
एवाम तां त्रयीं विद्यामात्मन्नावपता तमन्त करत तस्मात्त्रैव सर्वे बांत्तेता नामात्मा
न वाचिछंदोमयः स्तोममयः प्राणमयो देवतामयः सऽएतन्मयऽएव स्तुयिवोद्वर्ड
दक्रामत्सर्वः सऽउदक्रामदेष सर्वे द्रमो ॥२९॥ तास्येषा प्रतिष्ठा ॥ यऽएष तपति
तस्मादेवाध्यवीयात तस्मिन्नध्यवीयते त्मनः एवे नं तन्नि रमिमीतात्मनः प्रज
न यत्तौ ॥३०॥ स य दग्निं विष्पमाणो दीक्षते ॥ यथैवैतत्प्रजापतिरेषु त्रिषु ला
कृष्प्रखायां यो नि ऽरता न्तृतमात्मानमभिसंवदेवमेविष ऽएतदात्मानमस्त्रवा
यां यो नि ऽरता न्तृतꣳ संवति छंदामयꣳ स्तोममयं प्राणमयं देवतामयं

द

तस्याई मासेप्रथमआत्मासंमस्क्रियते नन्वीयसिपरोद्वीयसि परः संवत्सराद्वसर्वैः सकृत्ः संमस्क्रिय
ते ॥२०॥ तद्यस्मै दिक्षितमुपयन्ति त आत्रिमुपयन्ति तदनु पंच दशाः मुहूर्त्तानुकृतीन
नु पंच दशो शीती प्रथ य यजुष्मती मुपधत्ते तद् ह्रूपधत्ते तदनु पंच दशाः मुहू
र्त्तान्मुहूर्त्तान्न नु पंचदशा शीतीर एवमेतां त्रयीं विद्यामात्मन्नावपत आत्मन्कु
रुते सात्र एव मर्त्यानां अमृता नाम सामा भवति छंदोमयः स्तोममयः प्राणमयो देवतामयः
स एतन्मय एव भूत्वोर्ध्व उत्क्रामति ॥२०॥ तस्य षा प्रतिष्ठा ॥ य एष तपत्यतस्मा
द वाधि चीयते य एतस्मिन्नधि चीयत आत्मान एवैनं तन्नि मिमीते आत्मनः प्रज
स नयति य अद एवं विद स्माल्लोकात्प्रैति स एतमेवात्मानमभि संभवत्यमृत एव भवति छंदोम
यः स्तोममयः प्राणमयो देवतामयः स एतन्मय एव भूत्वोर्ध्व उत्क्रामति य एवं
विद्वानेतत्कर्म कुरुते यो वैतदेवं विद ॥३०॥ ब्राह्मणम् ॥१॥ एष वै मृत्युर्यत्संवत्सरः ॥
एष हि मर्त्यानामहोरात्राभ्यामायुः क्षिणोत्यथ म्रियन्ते तस्मादेष एव मृत्युः स
य एतं मृत्युं संवत्सरं वेद न हास्यैष पुरा जरसोऽहोरात्राभ्यामायुः क्षिणोति
सर्वं ह वायुरेति ॥१॥ एष उ एवान्तकः ॥ एष हि मर्त्यानामहोरात्राभ्यामायुषोऽन्तं
गच्छत्यथ म्रियन्ते तस्मादेष एवान्तकः स यो हैतमन्तकं मृत्युं संवत्सरं वेद न
हास्यैष पुरा जरसोऽहोरात्राभ्यामायुषोऽन्तं गच्छति सर्वं ह वायुरेति ॥२॥ ते देवाः ॥
एतस्मादन्तकान्मृत्योः संवत्सरात्प्रजापतेर्बिभयाञ्चक्रुर्यद्वै नायमहोरात्राभ्या

मा युष्मांतं गच्छेदिति ॥३॥ तऽएतांन्यज्ञक्रतूंस्तेनिरे ॥ अग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासो
चातुर्मास्यानि पशुबंधं सौम्यमध्वरं तऽएतैर्यज्ञक्रतुभिर्यजमाना नामृतत्व
मानशिरे ॥४॥ ते हाप्यग्निं चिक्यिरे ॥ तेऽपरिमिता एव परिश्रितऽउपदधुरप
रिमिता यजुष्मतीरपरिमिता लोकंपृणा यथेदमप्येतर्ह्येकऽउपदधतीति दे
वाऽअकुर्वन्निति ते ह नैवामृतत्वमानशिरे ॥५॥ तेर्चंतः श्राम्यंतश्चेरुः ॥ अमृ
तमवरुरुत्समानास्तान्ह प्रजापतिरुवाच न वै मे सर्वाणि रूपाण्युपधत्थाति
वा रेचयथ न वाभ्यापयथ तस्मान्नामृता भवथेति ॥६॥ ते होचुः ॥ तेभ्यो वै न
स्त्वमेव तद्ब्रूहि यथा ते सर्वाणि रूपाण्युपदधामेति ॥७॥ स होवाच ॥ षष्टिं च त्री
णि च शतानि परिश्रितऽउपधत्त षष्टिं च त्रीणि च शतानि यजुष्मतीरधि षट्त्रिं ॥२२॥
॥२२॥ शतमथ लोकंपृणा दश च सहस्राण्यष्टौ च शतान्युपधत्ताथ मे सर्वाणि रूपाण्यु
पधास्यथाथामृता भविष्यथेति ते ह तथा देवाऽउपदधुस्ततो देवाऽअमृताऽ
आसुः ॥८॥ स मृत्युर्देवानब्रवीत् ॥ इत्थमेव सर्वे मनुष्याऽअमृता भविष्यं
त्यथ को मह्यं भागो भविष्यतीति ते होचुर्नातोऽपरः कश्चन सह शरीरेणामृतो
ऽसद्यदैव त्वमेतं भागं हरासाऽअथ व्यावृत्य शरीरेणामृतोऽसद्योऽमृतोऽसद्वि
द्यया वा कर्मणा वेति यद्वै तदब्रुवन्विद्यया वा कर्मणा वेत्येषा हैव सा विद्या
यदग्निरेतदु हैव तत्कर्म यदग्निः ॥९॥ ते यऽएवमेतद्विदुः ॥ ये वै

तत्कर्म कुर्वीत मत्वा पुनः संभवंतीति तं संभवंत एवामृतत्वमाप्नोति संभवस्य थ
वः एवं न विद्वान्कुर्वीत तत्कर्म न कुर्वीत मत्वा पुनः संभवंतीति तत एतस्यैवान्नं पुनः सं
भवंति ॥१०॥ सर्वदग्निचित्तुत ॥ एतामेव तदेतत्कर्म सर्वं सर्वं प्रजापतिमग्नि
माप्नोति यं देवा आप्नुवन्तमुपदधत्ते यथैवेनमादौ देवा उपादधत ॥११॥
परिश्रित्स्कारवास्य रात्रीराप्नोति ॥ यजुष्मतीस्त्रिरहान्यर्द्धमासा मासा ऋतवो लोकं
पृणास्तु मुहूर्त्तान् ॥१२॥ तद्याः परिश्रितः ॥ रात्रिलोकास्ता रात्रीणामेवसाप्तिः त्रिषष्टे
रात्रीणां प्रतिमाताः षष्टिश्च त्रीणि च शतानि भवंति षष्टिश्च ह वै त्रीणि च शतानि सं
वत्सरस्य रात्रय मासामेकविंशतिर्गार्हपत्ये परिश्रयति द्वात्रिंशतिं धिष्ण्य
ष्णु हुए एकषष्टिशतम् आहवनीये ॥१३॥ अथ यजुष्मत्यः ॥ दर्भस्तम्बो लोगे
ष्टकाः पुष्करपर्णं रुक्मपुरुषो स्रुचावास्वयमातृण्णा दूर्वेष्टका द्वियजुरेतः सि
ग्विश्वज्योतिरृतव्ये आषाढा कूर्म उलूखलमुसले उख्ये पञ्च पशु
शीर्षाणि पंच दशापस्याः पंच छन्दस्याः पंचाशत्प्राणभृतस्ता द्वान्यां नवति
प्रथमा चितिः ॥१४॥ अथ द्वितीया ॥ पंचाश्विन्याः पंचर्तव्ये पंच वैश्वदेव्यः
पंच प्राणभृतः पंचापस्या एकया न विंशतिर्वयस्या एवं चत्वारिंशद्धा
द्वितीया चितिः ॥१५॥ अर्द्धप्रपाठकः ॥४६॥ अथ तृतीया ॥ स्वयमातृण्णा पंच

मार्गे २

दि वया विश्वज्योतिष्वत स्रु स्नतव्याद वा प्राता न्नतः षष्ठि ८ चाखु ५ स्पश्वतुर्द्द शा धा
न्खिल्या स्ताऽ एकसप्तति स्त्व ती या चितिः॥१६॥ अथ चतुर्थी॥ अ श दश प्रथमा ऽ
अथ द्वादशाय्य सप्तदशाताः सप्तचत्वा रिं शो चतुर्थी चितिः॥१७॥ अथ पंचमी॥
[illegible] पं चा स प त्ना
२३ श्चत्वा रिं ६ शद्वि यजुः ऽ एकया नत्रिं ६ शा [illegible] म नागाः पं च नाक सदः पं चचपस्त्र
डाऽ एकत्रिं ६ शा ३६ स्याऽ अ ष्टोना ६ प या [illegible] ति राष्ट्रा नक्षितिः ऽ र्त तव्य च्छिव ज्यो
ति विक र्सर्च स्वयमातृ सा वा न्मा दृष्टि [illegible] त गो न्नि धी यत ताऽ अ ष्टात्रिं ६
र२३॥ श ६ शतं पं चमी चितिः॥१८॥ ताः सर्वाः पंच नि नव चारि शतानि॥ त ताखा: षष्ठि श्चत्री ॥र२॥
ति व शतान्य हल्लीका स्ताऽ अ [illegible] न्नामेव साप्तिः क्रियत नो प्रतिमाताः षष्टि
श्चेत्रीति व शतानि नवं ति षष्टि श्च ह वि त्री ति व श तानि संवत्सरस्याहान्यथ याः र
षष्टिं ६ शत्पु री षं तासां ६ षष्टिं ६ शीत ता याश्च ल च्छि ६ शति रद्ध मास लाका
स्ताऽ अर्द्ध मासा ना मेव साप्तिः क्रियत र्द्ध मासा नां प्रति माथ या द्वादशमा
स लाकास्ता मासाना मेव साप्तिः क्रियत मासानां प्रतिमाताऽ उ हे द्वि
स ह हं लि लाकाऽ सेत नाम [illegible] न्य ता प्ये॥२१॥ अथ या लाकं प्रणा॥ मुहूर्त
त्ला कं प्रणा मुहूर्त्तानामेव साप्तिः क्रियत मुहूर्त्तानां प्रति माता दशा चे द

स्ता १

सहस्राणि त्वष्टौ च शतानि भवन्तीत्येतावन्तो हि संवत्सरस्य मुहूर्त्तास्तान्सामेकविंशं
शतिं गार्हपत्य उपदधाति द्वात्रिंशन्नाशीतिं धिष्ण्येष्वाहवनीय इतरा एतावंति
वै संवत्सरस्य रूपाणि तान्यस्यात्रापि सान्युपहितानि भवन्ति ॥२०॥ तदाहुः ॥ आ
हवनीय एवैताः संपदमापिपयिषु त्यान्यत्र वो एतग्नयश्चिताः किमन्यत्रा
पहिता इह संपद्येयमिति न तथा कुर्याद्दश वा एतानग्नीन्धिन्वन्ते ऽष्टौ धिष्ण्या
नाहवनीयश्च गार्हपत्यश्च तस्मादाहुर्विराडग्निरिति दशाक्षरा हि विराड्वि
नु सर्वाणि कर्माणि वा च दशात ग्निरित्यतस्याह्येवैतानि सर्वाणि रूपाणि य
था संवत्सरस्याहोरात्राण्यर्द्धमासा मासा ऋतव एवमस्यैतानि सर्वाणि
रूपाणि ॥२१॥ तावुह तथा नु चीति । एतानि ह्यस्य तु रूपाणि बहिर्धा के वैस्य
थो पापवस्यसं कुर्वन्ति दत्वा यथि शी प्रति प्रतिनी प्रत्युद्यामिनी मा गनी
धीये वा ऽअस्मान्नं प्रश्निमुपदधात्यथ ताः संपद्यते किमुत ताः संपद्य
न्ते तरा न संपद्येरन्नेवन्ति ऽनोति पाप्मानमपहत स एकादशः ॥२२॥
तदाहुः ॥ कथमुता अत्र न संपद्यतीति न त्येना ऽअतिजुहोत्याहुस्यावा
दुष्कोऽसद्योक्तस्मा भवतीति ॥२३॥ तदाहुः ॥ कथमस्यैता ऽअनतिरिक्ता
उपहिता भवन्तीति वीर्यं वा ऽआस्यैता ऽअनतिरिक्तो विद्युदस्य वीर्यं समवा
रत्तं स यं वेतस्मै प्रजापतिं हु संवत्सरा ... दीर्घ्यं वान्नेतश्च ... तद्यावत्तदेवदारं

प्रजापतिं वै प्रजाः सृजमानं।। पाप्मा मृत्युरभिपरिजघान स तपोऽतप्यत सह-
स्रं संवत्सरान्पाप्मानं विजिहासन्।।।। तस्य तपस्तप्यमानस्य लोमगर्तेभ्य
ऊर्ध्वानि ज्योतींष्यायं स्तद्यानि तानि ज्योतींष्येतानि तानि नक्षत्राणि यावन्त्ये-
तानि नक्षत्राणि तावन्तो लोमगर्ता यावन्तो लोमगर्तास्तावन्तः सहस्रसंवत्सर-
स्य मुहूर्ताः।।१।। स सहस्रतमे संवत्सरे।। सर्वं त्यपवत तस्य यः सोऽयं पवता यमेव
स वायुर्यो ऽयं पवते स यं पाप्मानमत्यपवत तदिदं तच्छरीरं कुरुत स्मिन्मनुष्यो यः
सहस्रसंवत्सरमवरुन्धीत चिद्यया स्वर्ग एव वि[illegible] सहस्रसंवत्सरमवरुंधे।।३।।
।।२४।। सर्वं एवैतदिड ऋक्षः साहस्री रूपासीत।। रात्रि सहस्रानां रात्रिं सहस्रालोके ।।२४।।
कां परिक्षितं संपन्नामुपासीता सहस्राह; सहस्रलोके कामसमेजिम
द्वमास सहस्रलोक मा समसहस्र लोके काम द्विमाजं मास सहस्रेण मास सह-
स्रलोके कामासमाज महुसहस्रेण हु सहस्रलोके कामहुतमाजं मुहूर्तसि
ह स्रेण मुहूर्तं सहस्रलोके कामुहूर्तं माजं संवत्सर सहस्रेण संवत्सरं वा
य एवमेव मनिं संवत्सरेण संपन्नं विदुः सहस्रतमीं हास्य तत्कलो विदु
स्थ य एनमेव नविदुर्नो हास्य तत्सहस्रतमी चन [illegible] विदुस्य य
रविवेचेद यार्वित खेमं कुरुत साहैवतं सर्वं कृत्स्नं प्रजापति समन्निमाप्नोति

यं प्रजापति राप्नोत्तस्मादेवं विद्वान् प्रयुत एव तपेत यदु ह वा एवं विद्वांस्तपस्तप्यते आमैथुना
स्सर्वं हास्य तत्स्वर्गं लोकमभिसंभवति॥४॥ तदेतदृचाभ्युक्तं॥ न मृषा श्रान्तं यदवं
ति दवा इति न ह वा एवं विदुषः किंचन मृषा श्रान्तं भवति तथो हास्य तत्सर्वं देवाश्रावति
॥५॥ ब्राह्मणम्॥३॥ अथादेशा उपनिषदो॥ वायुरग्निरिति ह शाकायनिन उपा
सत आदित्योग्निरित्यु हैक आहुरथ ह स्माह श्रोमत्यो वाहालिंग वा वायुरेवा
ग्निस्तस्माद्यदेवाध्वर्युरुत्तमं कर्म करोति स्वयैतामवाप्येतीति॥१॥ शाट्यायनिरु ह स्माह॥
संवत्सर एवाग्निस्तस्य वसंतः शिरो ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षो वर्षा उत्तरः शरदृतु
र्मध्यमात्मा दशमंत शिशिरा द्वे तु पुच्छं प्रतिष्ठा वा गग्निः प्राणा वा युश्चक्षुरादित्योमन
श्चंद्रमाः श्रोत्रं दिश आपो मिथुनं तपः प्रतिष्ठा मासाः पर्णाण्यर्द्धमासा नाड्यो होरात्रा
णि रजतसुवर्णानि पत्त्राणि स एवं देवानाप्यतीति स एव ह्यग्निरित्यु हैव विद्यादि
मयोत्तनतीति त्वेवं विद्यात्॥२॥ तल कउह स्माह शांडिल्यायन इम एवलो
काग्निः स्वयमातृण्णा वत्यग्निस्ततो यजमानश्चतुर्थी सर्वे कामाः पंचमीमांश्च लो
कांत्समकुर्व आत्मानं च स ह यांश्चिकामानित्यवं विद्याद्दिति॥३॥ ब्राह्मणम्॥४॥ तस्य
वा एतस्याग्नेः॥ वागेवोपनिषद्वाग्घि वीयतेऽर्चा वा यजुषा साम्नेति नु दिव्या
प यन्मानुष्यां वाचा वाहतीदं कुरुतेतीदं कुरुतेति तद्धिततत्या वीयते॥१॥ सा वा एषा
वाक्त्रेधा विहिता॥ ऋचो यजूंषि सामानि तेनाग्निस्त्रेधा विहित एतेन हि त्र

अग्नि २ आसीदत्येव स्रुचौ सादयति तेनाङ्गिरस्वद्ध्रुवः सीदत्वनाङ्गिरस्वद्

त्मन्वीयते यावानेवं त्रेधाविहितऽइष्टकाऽइत्येवापि त्रेधा विहिता यदस्मिंस्त्रेधा
विहिताऽइष्टकाऽउपधीयन्ते पुन्नाम्न्यः स्त्रीनाम्न्यो नपुंसकनाम्न्यस्त्रेधावि
हितानि वाऽएवमानि पुरुषस्याङ्गानि पुन्नामानि स्त्रीनामानि नपुंसकनामानि॥
सोऽयमात्मा त्रेधा विहितऽएव॥ सोऽनेन त्रेधा विहितेनात्मनैतं त्रेधाविहितं
दैवममृतमाप्नोति ताऽउ सर्वाऽइष्टकाऽइत्येवाचक्षते नष्टकाऽइति नष्टकमिति
यो वा स्त्रूपेण यागम्य वितस्य चैव यस्त्री पुमान्नपुंसकं वाचा वा ह्येवैतत्सर्वमाप्नो
तस्मादन्नाऽअङ्गिरस्वद्ध्रुवाः सीदतेति याचष्टे ह्येवैताः संस्कुरुते॥३॥ सा या ॥२५॥
॥२५॥ सा याऽगमसो सऽआदित्यः॥ सऽएष मृत्युर्यत्किंचार्वाचीनमादित्यात्सर्वं तत्
मृत्युनाप्तं स यो हैनमतोऽर्वाचीनं चिनुते मृत्युनाप्ते॥ सऽआप्ते चिनुते
मृत्युर्विहस्यऽआत्मा नप्रपिदधात्यथ यऽएनमतऽऊर्ध्वं चिनुते स पुनर्मृत्यु
मपजयति विद्यया हैवाऽअस्यैषातऽऊर्ध्वं चिता भवति॥४॥ सा वाऽएषा
त्रेधा विहिता॥ सा वा यजूंषि सामानि मण्डलमेवर्चोऽर्चिः सामानि पुरुषो
यजूंष्यथ यदेतदमृतं यदेतद्दीप्यते इदं तत्पुष्करपर्णं तद्यत्पुष्करपर्ण
मुपधायाग्निं चिनोत्येतस्मिन्नेवैतदमृतेऽऋङ्मयं यजुर्मयं साममय
मात्मानं संस्कुरुते सोऽमृतो भवति॥५॥ ब्राह्मणम्॥५॥२॥

यदेतन्मंडलं तपति॥ तंन्महदुक्थं ताऽऋचः स ऋचां लोकोथ यदेतदर्चिर्दीप्य
ते तन्महाव्रतं तानि सामानि स साम्नां लोकोथ यऽएषऽएतस्मिन्मंडले पुरुषः
सोग्निस्तानि यजूंषि स यजुषां लोकः॥१॥ सैषा त्रय्येव विद्या तपति॥
तद्धैतदप्यविद्वांसऽआहुस्त्रयी वाऽएषा विद्या तपतीति वाग्घैव तत्पश्यंती
वदति॥२॥ सऽएषऽएव मृत्युः। यऽएषऽएतस्मिन्मंडले पुरुषोथ यदेतदमृतं यद
तदर्चिर्दीप्यते तस्मान्मृत्युर्न म्रियतेमृते ह्यंतस्तस्मादु न दृश्यतेमृते ह्यंतः॥३॥
तदेष श्लोको भवति॥ अंतरं मृत्योरमृतमित्यवरं ह्येतन्मृत्योरमृतं मृत्यावमृ
तमाहितमित्येतस्मिन्हि पुरुषऽएतन्मंडलं प्रतिष्ठितं तपति मृत्युर्विवस्वंतं
वस्तऽइत्यसौ वाऽआदित्यो विवस्वानेष ह्यहोरात्रे विवस्ते तमेष वस्ते सर्वतो
ह्यनेन परिवृतो मृत्योरात्मा विवस्वतीत्येतस्मिन्हि मंडलऽएतस्य पुरुष
स्यात्मेति तदेष श्लोको भवति॥४॥ तयोर्वाऽएतयोः। उभयोरेतस्य चार्चिष
एतस्य च पुरुषस्यैतन्मंडलं प्रतिष्ठा तस्मान्महदुक्थं परस्मिन्न शंसेन्नेदेतां
प्रतिष्ठां छिनदानीत्येतां ह स प्रतिष्ठां छिनत्ति यो महदुक्थं परस्मिन्शंसति तस्मा
दु तद्वेयो नोपसर्पति विच्छिनत्ति प्रतिष्ठां छित्तिर्लोके भवतीत्येवं हैव ता
अश्वाधिपयज्ञो। यदेतन्मंडलं तपत्ययं... लोको... भवति॥

२६ तस्य पुष्कर पर्णमापोऽधितऽ आपः पुष्कर पर्णमिथ ... लि पुर ...
यामेव सत्यायंहिरण्मयः पुरुषस्तदेतद्वितत्र ... पर्ण ...
तस्य वा नु स्थ स्त्रीमश्रुक्त्मति तादतम प्येति यऽएषत पति ... स्मादग्निनादि
त परिहत्तम मुत्राश्चय ष ॥ तदा न वतीत्युऽएवाधियज्ञं ॥६॥ अथाध्यात्मं ॥ ...
नमंडले तपति याश्चेष धर्मकमऽ इदं तद्धि लोम च्छन्नमय यदेतदन्विष्ठं धाते पवित्र तत्पु
ष्कर पर्णमिदं तल्लोम मच्छन्नमथ यऽएष यऽएतस्मिन्मंडले पुरुषो याश्चेष हिरण्मयः
पुरुषो यायामेव सत्याये दक्षिणे चक्षुन्न पुरुषः ॥७॥ सऽ एषऽ एव लोकं पृणा ॥ तामेष सार्वा
॥रद्दी॥ जिरत्ति संपद्यते तास्यैत न्मिथुनं प्राय सात्वच्छद्मन्नुरप्रोऽपि मुहु तदात्मनोय
न्मिथुनं यदा वै सह मिथुनेनाथ स बोधि कृत्स्नं कृत्स्नतायेतद्यत्तं पुन्न वतो द्वंद्वं ॥रद्दी॥
हिमिथुनं प्रजननं तस्माद्बालावृतऽ उपधीयते तस्माद्दुघान्यां घान्यां विर्तिं प्राण
यं ति ॥८॥ सऽ एषऽ एव मृत्युः ॥ यायं दक्षिणे चक्षुन्न पुरुष एष यमिस्माणीतान्यांद वा एतां हि
यंति म रुग्भेन्ना सि कर्तो तस्मान्ह्याययाऽ अपि तनाम्नी यात्ह्वीर्यंवा न्हा स्माह्नायतऽ ए
यं वैत मुहत्साजनयति यस्याऽ अपितनाम्नाति ॥९॥ तदेतद्धवच्छते ॥ राजन्य वैश्य वी
मनुष्या लेता मन्तु तन्मालापाययंति तस्माद्दुतिपुत्री यं वीजायाते मृत वाका वयसाः
सात्विप्रजये न जनयति ॥१०॥ तो ह द्वयस्याका न प्रत्य स्वत्य ॥ मिथुनी नवतास्त्रो
यदा मिथुनस्यार्ति गच्छत्याथ हतत्सुरुषः स्वपिति तद्यथा हि वै दं मानुषस्य मिथुन

26

स्यां तं गत्वा संविदाऽ इव भवत्येवꣳ हैवैतदसंविदाऽ इव भवति दैवꣳ ह्येतन्मिथु
नं परमो ह्येष आनन्दः ॥ ११ ॥ तस्मादेवंवित्स्वप्यात् ॥ लोक्यꣳ हैतदेवैत
द्देवता मिथुनेन प्रियेण धाम्ना समर्धयति तस्मादु ह स्वपन्तं धुरेव न बोध
येन्नेदेतामेतद्देवतां मिथुनीभवन्तीं हिनसानीति तस्मादु हैतत्सुषुप्तुषः श्ले
ष्माणमिव मुखे भवत्येतदेव तद्देवता रेतः सिञ्चति तस्माद्रेतस इदꣳ स
र्वꣳ संभवति यदिदं किंच ॥ १२ ॥ स एष एव मृत्युः ॥ य एष एतस्मिन्मण्डले पु
रुषो यश्चायं दक्षिणेऽक्षन्पुरुषस्तस्य हैतस्य हृदये पादावतिहितौ तौ ताव्हैत
दाच्छिद्योत्क्रामति स यदोत्क्रामत्यथ हैतत्पुरुषो म्रियते तस्मादु हैतम्
तमाहुरच्छेद्यस्येति ॥ १३ ॥ एष उ एव प्राणः ॥ एष हीमाः सर्वाः प्रजाः प्रणयति
तस्यैते प्राणाः स्वाः स यदा स्वपित्यथैनमेते प्राणाः स्वा अपियन्ति तस्मात्स्वा
प्ययः स्वाप्यया हैव तꣳ स्वाप्यया ह वै तꣳ स्वप्न इत्याचक्षते परोऽक्षं परो
क्षकामा हि देवाः ॥ १४ ॥ स एष सुप्तः ॥ न कस्यचन वेद न मनसा संकल्प
यति न वाचान्नस्य रसं विजानाति न प्राणेन गन्धं विजानाति न चक्षुषा पश्य
ति न श्रोत्रेण शृणोत्येतꣳ ह्येते तदापीता भवन्ति स एष [illegible] प्रजानां
व [illegible] धायवाविष्टस्तस्मादकास्ती लोके प्राणाः सर्वं मनसि [illegible] न च यथ
यदेक एव तस्मादेको ॥ १५ ॥ तदाहुः ॥ एको मृत्युः [illegible] स्त इति

अथ बरुवश्चेति ह स्माह याथ दक्षा सावमुत्र तताने काथ यदि ह प्र... ऽधाव्याविष
स्त नोबद्धवः।।१६।। तदा ऽऽहुः।। अथैतिक मृत्युर्द राहु इत्यं तिकस ... तिह ...
घद हायमिह ध्यो लीन तं नो ति कथ यद सावमुत्र तनो द्वर।।१७।।तद प्रक्षो
को ऽन्नवति।। अन्नेनास्यप स्त्रिता रस्मानाद संचार मृत ऽइति यादत न्मंडलं तपति
तदन्नामथ यार ष ऽएतस्मिन् मंडल पुरुषः सोऽत्ता स ऽएतस्मिन्नन्न प्रतिष्ठितो ऽन्ना
तीत्युधिदेवतं।।१८।। अध्यात्मं।। इदमेव शरीरमन्नमथ यो ऽयं दक्षिणे ऽक्षन्पुरुषः

सोऽत्ता स ऽएतस्मिन्नन्न प्रतिष्ठितो ऽन्नमत्ती।।१९।। तामतमपि रित्यध ये व ऽउपासते।
।।१४।। यजुरित्येष हीदं सर्वं युनक्ति सामेति छंदोगा ऽएतस्मिन्हीदं सर्वं समान ।।१२
मुक्थमिति बह्वृचा ऽएष हीदं सर्वमुत्थापयतीति यातुरिति यातुविद ऽएतेन ही
दं सर्वं यतं विषमिति सर्पाः सर्प ऽइति सर्पविद ऽऊर्गिति देवा रयिरिति मनु
ष्या मायेत्यसुराः स्वधेति पितरो देवजन ऽइति देवजनविदो रूपमिति गन्धर्वा
गन्ध ऽइत्यप्सरसस्तं यथा यथोपासते तदेव भवति तद्धैतान्भूत्वावति तस्मादे
नमेवंवित्सर्वैरेवैतै रूपासीत सर्वं हैतद्भवति सर्वं हैनमेतद्भूत्वावति।।२०।।
स ऽएष श्रीह्रीकामिनः।। ऋग्यजुर्सामिकोऽतद्यो कोवा न विपद्यधाति
रुक्स ऽएव तस्या ऽअध्यायतनमथ यो ऽयं चक्षुषि पुरुष ऽएव तस्या ऽअध्यायतनमथ

~~यपुराणमसवतस्याआसवननमम~~ यादसां मा पुष्कर पर्णमेव तस्यास्त्राप तनमे वंद्यी
श्वकः॥२१॥ते वा एते तं मे एव चरु कल एत च पुष्कर पर्णमे तं पुरुषम पोत तं मे तं वस्मा
मेव पुर पोत एव मन्वे के एव कः॥२२॥स एष पुवमृत्यु ः एष एतस्मिन्नाजेत्वेपु
रुषोपस्यायं दक्षिणे क्षन्पुरुष ः स एष एव वेविद आत्मा भवतिसएवं वेविदस्मा
छोकात्प्रेत्य पेतमेवात्मानमभि संभवतिसोमृतो भवतिमृत्युर्ह्यस्यात्मा भव
ति॥२३॥ब्राह्मणं॥द्वा ३ तिष्टतीयः प्रपाठकः॥१॥चिं ५ कासं क्या॥ ९॥नेव वा इदमग्रेस
दासीन्नेव सदासीत्॥आसीदिव वा इदमग्रे नेवासीत्तद्धतन्मन एवास॥१॥
तस्मादेतदृषिणाभ्यनूक्तं॥नासदासीन्नो सदासीत्तदानीमिति सन्मनो
नेवासत्॥२॥तदिदं मनः सृष्टमाविरबुभूषत॥निरुक्ततरं मूर्त्त
तरं तदात्मानमन्विच्छत्तत्तपोतप्यत तत्प्रामूर्छत्तत्षट्त्रिंशतं सहस्रा
ण्यपश्यदात्मनोग्नीनर्कान्मनोमयान्मनश्चितस्ते मनसैवाधीयन्त
मनसाचीयन्त मनसैषु ग्रहा अगृह्यन्त मनसास्तुवत मनसाशंसन्
यत्किंच यज्ञे कर्म क्रियते ...

श्चित्सु मनोमयमक्रियत तत यत्किंचे मानि ... नि ...
षामेव सा कृतिस्तानि वा भज द्धाति ता श्चि चैति तत्सु यद ... कोति ...
तत्सु राः६ सत्य तावती विद्या नासा चिन्नुति रेता वती द्विन्नति रेती वृन्न न बहिं६
शा स्सहस्रा ण्यपश्यत्तायां को स्तुषामकिक ए वतावान्यावानसां पूर्वः॥३॥ तन्न ते
याव मसृजत॥ सेयं वो कस्तृ षा वि रबुभूषं न्निरुकृतरामृ चे तरासा स्मानमे
न्वे छ स्मा तपो तप्य तस्साप्रो मु ई स्मा षट्टि६ शा त६ सहस्रा ण्यप श्यदाक्म नोग्नी
न कों चाश्न यां चाक्कि तस्सि वा विद्या धी यंत वाचा वीयंत वा चिष्ठ यस्य ...
॥२५॥ यंत वाचा वास्तुवत वाचा ग्रः६ सन्य क्रि चय ज्ञे कर्मा क्रियते यत्किंच यदि यं कर्म वा ॥२५॥
विवा तत्सु त वाज्म यि ष्ठ वाक्कि स्तु वाज्ञ य मक्रियत तत यत्किंच मानि त्सु तानि वा
28 चार्द ति तषा मेव सा कृति स्तान वा दधति ता श्चि चैति तत्सु य दा नेर हो दित
च सृतु वत तत्सु राः६ सत्य तावती वि वा वा चिन्नतिर तावती चि स्त होर तावती वा
कृ चि६ शा स्सह स्रा ण्यपश्यत्तायां को स्तुषामाकि क ए वतावान्या वा नासा पूर्वः॥४॥
सा वाचु क्या ता मसृजत॥ सायं प्राणं स ष ऽ व्या वि रबु न षं न्निरु कृतरामृ र्ते
तरः स ऽ व्या त्मान मन्वि छ स्स तापा तप्यत स प्राम ह स्स षट्टि६ शा त६ सहस्रा
ण्यपश्य दा स नोग्नी न को न्यापी मयां न्या पा वित स्स प्राणा नि वा धीयंत
ग्राम ते नाधी यंत प्राणा ता नि ष्ठु य स्य न्यन्न र्यंत प्राणा नो स्तुवत प्राणा नो

शा६ सं न्यत्किंच यज्ञे कर्म क्रियते यत्किंच यज्ञियं कर्म प्राणे तेनैव तेषु तस्मात्
मय्यपु प्राणे ति स्तु प्राण मयमक्रियतत घ्यत्किं च मानि भूतानि प्राणेन प्रा
णो तित षामवसा हति स्ता न वादध्यतितां श्वि न्वैति तषु यहा न्न हति तषु
स्तुवतात षु शा६ सात्यता व ती विप्राणा स्यघि न्वति रताव तीघि स्त विर
तावा न्यात्मा षड्विं६ शास्र हस्रां त्व गाया की स्तिषाम कि कः एतावान्यावा
नसाहस्रं चेः॥५॥ स प्राणाश्चक्षुरसृजत॥ तदिदं चक्षुः सर्वमाविः सर्वमेनु षन्नि
कतरं म्त न्वैत रं तदात्मानमन्विच्छन्त स्तापात प्य तत त्मा घ न्त सद्वि६ शातं
सहस्रांत्यप न्नुयदात्मनोग्नीनकं श्वि चक्षुर्मयाश्च चक्षुश्चित स्तच चक्षुषि वाधी
यैत चक्षुषावी यैत वचक्षुषि षु गृह्य न्य गृहुत चक्षुषा स्तुवत चक्षुषा चशा६
सं न्यत्किंच यज्ञे कर्म क्रियते यत्किंच यज्ञियं कर्म चक्षुषि वातषु तस्मा चक्षु
र्मयपषु व चक्षुश्चि स्तु चचक्षुर्मय मक्रियतत घ्यत्किं च मानि भूतानि चक्षु
षापश्यैति तषामवसा होति स्ता ने वादध्याति तां श्वि न्वैति तषु यहा न्न हति
तषु स्तुवत तषु शा६ सात्यता व तीविचक्षुषा घि न्ति एतावती घि स्त विर
तावचक्षुः षड्विं६ शास्र हस्रा त्वष गाया कीर्ति षाम कि कः एवतावान्या
वान स्साहस्रं चेः॥६॥ तच्चक्षुः श्रोत्रमसृजत॥ तदिदं श्रोत्रं६ सर्व मा

शागि४

विरबुभूषंनिरूक्ततरंमूर्त्ततरंतदात्मानमान्वेछत्तत्पोतप्यततस्मान्मूर्छितं
स्युद्धिं ६ सातत्ठसहस्रोत्पेपश्यदात्मनामीनक्रोंश्रोत्रमयंश्रोत्रंवितस्ते
श्रोत्रंत्तो वाध्रीयंतश्रोत्रंत्तावीयंतश्रोत्रंत्तोधुयेहाऽग्ररवंतश्रोत्रेणा
स्तुवतश्रोत्रेणाशा ६ संन्यक्किंचयज्ञेकर्मक्रियतेयत्किंचयद्धियंकर्म
श्रोत्रंत्तोवतेषुतां श्रोत्रमयेषुश्रोत्रंवितस्तुश्रोत्रमयमेक्रियतेतद्यात्किं
चमानिन्तानिश्रोत्रेपोर्म्प्रतितबामवसाकृतिस्ता नवादधतेती
श्चिंन्वतितषुयहान्गृह्णातितषुस्तुवततषुशा ६ संत्यतावती विश्रोत्रस्य
॥२९॥ क्षितितरतावतीछिप्रश्रितावच्छोत्रिं ६ प्रद्विं ६ शाल्सहस्राण्यग्नयाया ॥२९॥
29
कास्तिषाम्कैकऽएवतावान्याबानसोपूर्व॥ ॥तच्छ्रोत्रंकर्मासृजत॥तस्मा
त्तानतिसममृच्छेस्मदिम ६ संदधमन्तसंदहमरूस्तवेकर्मच्छिप्राते
त्वाकृस्नाऽउविप्राणां चातकर्मणा॥ ॥तदिदंकर्मस्रष्टकाविरबुभूषद्॥
निरूक्ततरंमूर्त्ततरंतदात्मानमान्विछत्तत्पोतप्यततस्मान्मूर्छितं चत्सद्धिं ६
सहस्राण्यपश्यदात्मनामीनक्रोंकर्ममयंकर्मवितस्तेकर्मतोवा
धीयंतकर्मतावीयंतकर्मतोधुयेहाऽग्ररवंतकर्मणास्तुवतकर्मणाशा ६
संन्यत्किंचयद्धियंकर्मकर्मतोवतेषुतत्कर्ममायषुकर्मविस्तुकर्म

यजे कर्म क्रियते यत्किंच

मय मक्रियत तद्यत्किं स्वमानि न्तता नि कर्म कुर्वते तेषा मेव सा कृतिस्ता ने वादयति
ताश्चिं न्वंति तेषु ग्रहान्नट स्तौति तेषु स्तुवत तेषु शश्ठ सत्य तावती विकर्मणो विन्न
ति रे तावती ह्विस्त ष्वि रेता व स्तु कर्म षड्विंः शश्व सह स्त्रा ण्य गन्या या क्षीस्ते षाम के क
एव तावा न्यावा नासो घुर्वः॥ २॥ तत्र कर्माग्निमसृजत ॥ आ विसृत्सरां वा ऽग्निः
कर्मणः कर्मणां ह्यिनं जनयंति कर्मणो धते ॥१०॥ सोय मग्निः सृष्टः ऽग्या वि
र बुन्नेषु न्व ॥ नि रु त्त त त्ता मनुत्ते तरः स ऽत्मान मन्वि च्छ मम त पो तप्यत स
श्रा मष्टं प्ल षड्विं शश्ठ सह स्त्रां ण्य पश्यद्वात्मनो ग्नीनर्का न्नग्निमयान्नग्निवि
त स्त गि नि ने वाधी यं ताग्नि [illegible] नाची यं ताग्नि निष्टु यह ऽ ग्रह ता ग्निना स्तुवता
ग्नि ना स्तुवता ग्नि ना शश्ठ स न्यत्किं चय द्रु कर्म क्रियात यत्किं च यदि यं कर्मा
ग्नि नि वतेषु तदग्निमय ध्याग्नि विह्व ग्नि मय मक्रिय ततत्किं चमानि न्तता
न्य ग्निमिंधते तेषा मेव सा कृतिस्ता नेवा दच्चति ताश्चि न्वंति तेषु यह न्नट
स्तौ ति तेषु स्तुवात तेषु शश्ठ सत्य तावती वा ऽग्नेने ह्विन्नति रे तावती ह्विस्त
ह्वि रे तावान ग्निः षड्विंशश्ठ सह स्त्राण्य ग्नाया क्षीस्त षाम के कर्म एव तावा
न्यावान सो घुर्वः ॥ ११ ॥ तद्धि ते विद्या चित्त एव ॥ तानेता नेवं विद्वि सर्वदा
सर्वाति भूतानि चिन्वं त्यपि स्वपते विद्यया हैवित एव वे वि सं चिताभवं ति ॥ इ॥

अयं वाव लोक एषोऽग्निश्चितः ॥ तस्याप एव परिश्रितो मनुष्या यजुष्मत्य इष्टकाः
पशवः सूददोहा ओषधयश्च वनस्पतयश्च पुरीषमाहुतयः समिधोऽग्निर्लोकंपृणा
तद्वा एतत्सर्वमग्निमेवाभिसंपद्यते तत्सर्वोऽग्निर्लोकंपृणामभिसंपद्यते स यो ह
तदेवं वेद लोकंपृणामेनं भूतमेतत्सर्वमभिसंपद्यते ॥१॥ अन्तरिक्षं हावैषो
ऽग्निश्चितः ॥ तस्य द्यावापृथिव्योरेव संधिः परिश्रितः परस्परं हान्तरिक्षे द्यावापृथिवी
संधत्तस्ताः परिश्रितो वयांसि यजुष्मत्य इष्टका वृष्टिः सूददोहा मरीचयः पु
रीषमाहुतयः समिधो वायुर्लोकंपृणा तद्वा एतत्सर्वं वायुमेवाभिसंपद्यते त
॥३०॥ त्सर्वोऽग्निर्लोकंपृणामभिसंपद्यते स यो हैतदेवं वेद लोकंपृणामेनं भूतम ॥३०॥
तत्सर्वमभिसंपद्यते ॥२॥ द्यौर्हावैषोऽग्निश्चितः ॥ तस्याप एव परिश्रितो यथा
ह वा इदं कोशः समुब्जित एवमिमे लोका अप्स्वन्तस्ता या इमाँल्लोकान्पराणि
ऽपस्ताः परिश्रिता देवा यजुष्मत्य इष्टका यदिदं दिवि तस्मिंल्लोकेऽन्नं तत्सूददोहा नक्ष
त्राणि पुरीषमाहुतयः समिध आदित्यो लोकंपृणा तद्वा एतत्सर्वं दिवमेवा
भिसंपद्यते तत्सर्वोऽग्निर्लोकंपृणामभिसंपद्यते स यो हैतदेवं वेद लोकंपृणा
मेनं भूतमेतत्सर्वमभिसंपद्यते ॥३॥ आदित्यो हावैषोऽग्निश्चितः ॥ तस्य दि
श एव परिश्रितस्ताः षष्टिश्च त्रीणि च शतानि भवन्ति षष्टिश्च ह वै त्रीणि च शता

न्यादित्यं दिशः समंतं परियंति रश्मयो यजुष्मत्य इष्टकास्ताः षष्टिश्चैव त्रीणि च श
तानि भवंति षष्टिश्च ह वै त्रीणि च शतान्यादित्यस्य रश्मयस्तद्यत्परिश्रित्सु यजु
ष्मतीः प्रत्यर्पयति रश्मीस्तद्दिक्षु प्रत्यर्पयत्यथ यदंतरा दिशश्च रश्मींश्च तत्स्व
दादाहाऽथ यद्दिक्षु च रश्मिषु चान्नं तत्पुरीषं तदाहुतयस्ताः समिधोऽथ
यद्दिशा इति च रश्मय इति चाख्यायते तं लोकंपृणात द्याऽएतत्सर्वं दिशा इति
संचे च रश्मय इति चाख्यायते तत्सर्वोऽग्निर्लोकंपृणामभिसंपद्यते स यो हैत
देवं वेद लोकंपृणामेनं भूतमेतं भूमभिसंपद्यते ॥७॥ नक्षत्राणि ह वा एषोऽग्निश्चितः
तानि वा एतानि सप्तविंशतिर्नक्षत्राणि सप्तविंशतिः सप्तविंशतिर्ह्युपनक्ष
त्राण्येकैकं नक्षत्रमनूपतिष्ठंते तानि सप्त च शतानि विंशतिश्चाधि षड्विं
शत्तानि यानि सप्त च शतानि विंशतिश्चेष्टका एव ताः षष्टिश्च त्रीणि च शतानि परिश्रितः
षष्टिश्च त्रीणि च शतानि यजुष्मत्योऽथ या अन्या धि षड्विंशत्स त्रयोदशो मासः स
आत्मा त्रिंशदात्मा प्रतिष्ठा द्वे प्राणा द्वे शिर एव षड्विंश्यो तद्यन्ने द्वि नवाता
ह्यच त्र र६ हि शिरोऽथ यदंतरा नक्षत्रे तत्स्वदादाहाऽथ यन्नक्षत्रे यन्ने तत्पुरीष
तांऽआहुतयस्ताः समिधो यथैवं नक्षत्राणीत्याख्यायते तं लोकंपृणात द्याऽएतत्स
र्वं नक्षत्राणीत्याख्यायते तत्सर्वोऽग्निर्लोकंपृणामभिसंपद्यते स यो हैतदेवं

घ्यद्द्लोकंपृणामेष्टिं नंस्तमेतत्सर्व्वमुक्तिसंपद्यते ॥५॥ तावाऽएताः ॥ एकविंश
तिर्बृहस्यऽएकविंशो वै स्वर्गो लोको बृहती स्वर्गो लोकस्तदृषस्वर्गं लोक
मुक्तिसंपद्यतऽएकविंशं च स्तोमं बृहतीं च छंदः ॥ द्वा छंदसां स्विहत्वेवाग्नि
श्चितः ॥ तानि वाऽएतानि सप्तछंदांसि चतुरुत्तराणि त्रीणि तानि बाह्ये सप्तचत्वा
तानि त्रिंशतिश्चाक्षराण्यधिषष्ट्रिंशच्चतायानि सप्तच शतानि विंशति
श्चेष्टकाऽएव ताः षष्टिश्चत्रीणिच शतानि परिश्रितः षष्टिश्चत्रीणिच शतानि
यजुष्मत्योऽथ यान्यधिषष्ट्रिंशत्स त्रयोदशो मासः सऽत्मा त्रिंशदा
त्मप्रतिष्ठा छ्य्प्राणाद्ध्निोऽएव षष्ट्रिंशत्स्योतद्यत्ते द्व नवताद्यो नरां हि
॥३१॥ त्रिरः ॥७॥ तस्य वाऽएतस्य षष्ट्रिंशदक्षराणि बृहत्यै ॥ यानि द्वा प्रथमान्य ॥३१॥
क्षराणि सा द्वयाद्यो ऽएकपदाथ यानि द्विंशतिः सा विंशं शत्यक्षराणि द्विपदाथ
यानि त्रिंशत्सा त्रिंशदक्षराणि यस्त्रयोथ यानि त्रयस्त्रिंशत्सा त्रयस्त्रिं
शदक्षराण्य यानि चतुस्त्रिंशत्सा चतुस्त्रिंशदक्षरा स्वराड्ड्य यदक्षरा
श्चैवलिनिरयमग्निश्चितस्तदतिछंदास्ताऽसर्वाऽइष्टकाऽएवाष्टकेति त्रीण्य
क्षराणि त्रिपदा गायत्री तानेषु गायत्र्याग्निर्यदापऽइति त्रीण्यक्षराणि त्रिप
दा गायत्री तानिष्ट्वे विबगायत्रोथ यदंतरा दसीत तद्दादाहऽव्यय

यच्छंदः स्वन्नं तत्पुरीषं ताऽआकूतयस्ताः समिधोथ यच्छंदांसि ख्यारव्यायतेतल्लो
कं पृणा तद्धाऽएतत्सर्वं छंदांसि सख्यारव्यायतेतत्सर्वोग्निर्लोकं पृणामत्तिं संपद्यते
स यो हैतदेवं वेद लोकं पृणामेनं भूतमेतत्सर्वं मत्तिं संपद्यते ॥ ८ ॥ तावद् एताः ॥
एकविंशमाति बृहत्यएकविंशो वा स्व स्वर्गो लोको बृहती स्वर्गो लोकस्तद्दिव स्व
र्गं लोकमत्तिं संपद्यतेऽएकविंशं स्तोमं बृहतीं च छंदः ॥ ९ ॥ संवत्सरो हात्वा
वाग्निश्चितः ॥ तस्य रात्रयऽएव परिश्रितस्ताः षष्टिश्च त्रीणि च शतानि भवंति षष्टि
श्च ह वै त्रीणि च शतानि संवत्सरस्य रात्रयोऽहानि यजुष्मत्यऽइष्टकास्ताः षष्टि
श्चैव त्रीणि च शतानि भवंति षष्टिश्च ह वै त्रीणि च शतानि संवत्सरस्याहान्यथ याऽ
अमूः षड्विंशदतिरिक्ताऽअतियंति यः स त्रयोदशो मासस्तऽआत्मार्द्धमासश्च ते
मासाश्च चतुर्विंशतिः रर्द्धमासा द्वादश मासाऽअथ यदतः सोहोरात्रे तत्सदो हऽ
अथ यदहोरात्रे ध्वन्तं तत्पुरीषं ताऽआकूतयस्ताः समिधोथ यदहोरात्रोल्ली
ख्यारव्यायतेतत्सर्वोग्निर्लोकं पृणामेनं संपद्यते स यो हैतदेवं वेद लोकं पृणामेन
भूतमेतत्सर्वं मत्तिं संपद्यते ॥ १० ॥ तावद् एताः ॥ एकविंशमाति बृहत्यएकविंशो वै
स्वर्गो लोको बृहती स्वर्गो लोकस्तद्दिव स्वर्गं लोकमत्तिं संपद्यतेऽएकविंशं स्तोमं
बृहतीं च छंदः ॥ ११ ॥ आत्मा ह वा वाग्निश्चितः ॥ तस्यास्थीन्येव परिश्रितस्ताः षष्टि
श्च त्रीणि च शतानि भवंति षष्टिश्च ह वै त्रीणि च शतानि पुरुषस्यास्थीनि मज्जानो

X ल्लोकं पृणाऽएतत्सर्वं महोरात्रोल्लीख्येवाख्यायतेन ॥

यजुष्मत्यऽइष्टकास्ताः षट्त्रिंश्चेव त्रीणि च शतानि भवंति षट्त्रिंशद्धेव त्रीणि च शतानि
पुरुषस्य मज्ज्ञानाथ याऽ अमूः षट्त्रिं६ शादिषु कण्ऽ अतियंति यः सत्रयोदशो मासस्ऽ
आत्मा प्राणाः स तस्य त्रिं६ शद्दश त्मन्विधाः प्रतिष्ठायां द्वे प्राणेषु द्वे शीर्षन् यत्ते द्वे
नवतो द्विकपाले ६ हि शिरोऽथ यानेतानि पचीत्ति संततानि तस्मद्दाद्धु हाऽ ऽस्थे
तत्र यं पुनाय मात्मा प्रकृन्नालाम स वेश्मा६ समितिन लुरीर्ष यत्यिव तितऽ आदु
तयोयद् श्मातिताः समिधोथ य दास्मै त्या ख्या यातत लोके पृणा तद्धु एतस्मद्वैमा
त्मत्यवा ख्याय ते तत्सर्वाग्निलोके पृणा मन्नि संपद्यात सर्वो हे त द्देवा हैद लोके
पृणा म तं नृतामन तस्म द्वै मन्नि संपद्यते ॥१२॥ ता वाऽ एताः ५ एकविं६ शतिरिति बृहत्यऽ
॥३२॥ एकविं६ शो वै स्वर्गो लोको बृहती स्वर्गो लोकस्तद् यु स्वर्गे लोक मन्नि संपद्यतेऽ
एकविं६ शं च स्तोमं बृहती च वर्द्धं ॥१३॥ स वा ति हवि बन्नू तानि ॥ स वै देवाऽएवा ॥३२॥
नि ष्वित तऽ आ पाव सर्वे देवाः स यानि [redacted] न्नानि ताहे ताऽ आपऽ ए विघा एन
ष्वित तस्मस्य नाव्याऽ एव परिश्रितस्ताः षट्त्रिंश्च त्रीणि च शतानि भवंति षट्त्रिंश्च हवे
त्रीणि च शतान्यादित्यं नाव्यो [redacted] मं ते परि यं ति नाव्याऽ ऽएव यजुष्मत्यऽ
इष्टकास्ताः षट्त्रिंश्चैव त्रीणि च शतानि भवंति षट्त्रिंश्च हवै त्रीणि च शतान्यादित्ये
नाव्याऽ अतिचरं ते यथ यद्दं तस्मा नाव्य तत्स्द्दाहाऽ अथ याऽ अमूः षट्त्रिं६
शादिषु कण्ऽ अतियंति यः सत्रयोदशो मासःऽ आत्मायामेव संप्रायाः६ हिरण्मयः
पुरुषः ॥१४॥ तास्यात प्रतिष्ठा ॥ रुक्मो ष्वपुष्कर पर्ण संबा पश्चादित्य मंडलं व युवा

बाहृताविंद्राग्नी हैष स्वयमातृण्णे इयं वांतरिक्षं द्यौरिति तिस्रो विश्वज्योतिषः एता देवता
अग्निर्वायुरादित्य एता ह्येव देवता विश्वं ज्योतिर्द्वादश द्वयाः संवत्सरः स
आत्मा पंचदश नाकसदः पंचचूडाः स यज्ञस्तद्वा अथ यद्ध किं च स्वयमा
तृण्णायामेषा पृश्निर्यतश्चितिर्निधीयते सा पंचविंशी लोकंपृणाये यजुः षड्वि
ंशः सोऽस्यैष संवत्सरस्त्रयोदशो मासः स एष स यज्ञोऽस्या मुखमध्ये स एष सर्वैः कामैः
संपन्नः आप्यायावे सर्वे कामाः स एषोऽकामः सर्वे कामा न ह्येतं कस्यचन कामः ॥५॥
तदेष श्लोको भवति ॥ विद्यया तदारोहंति यत्र कामाः परागताः ॥ न तत्र दक्षिणा यंति
नाविद्वांसस्तपस्विन इति न हैव तं लोकं दक्षिणाभिर्न तपसानेवंविदश्नुत
एवंविदां हैव स लोकः ॥१६॥ अ[illegible]॥ इदं आहुतयो नक्षत्राणि सम
ति
धो यजूंषि इमानि नक्षत्राणि सत्याः इष्टकास्तत्समिधि वसाति तदेव आहुतिः नामैषा
प्रतिष्ठा तस्माद्वाहुतिर्न संचीयते एतद्ध्यस्या अनामिका प्रतिष्ठा अथ यद्देवा इष्टया
स्वाध्यायेन तं लोकं यन्ति तद्धा एतत्समृद्धं देवा इष्टयैवा स्वाध्यायेन ते ॥१७॥ तदेतद्धवा
स्युक्तं ॥ विश्वे देवा अनु तत्ते यजुर्गुरिति सर्वो तीत्यत्र भूतानि सार्धं देवा यजु
रेव जवति तत्सर्वो विद्या क्लोकं प्रणाम संपद्यात सायाहतादिवे विद्धलोकं प्राणा
मेतेन्नृतममेतत्सर्व ऋमेति संपद्यते ॥१८॥ ता वा एताः ॥ एकविंशं इति ब्रुह्मयं एष
कविंशां वा स्वर्गो लोको बृहती स्वर्गो लोकस्तादेष स्वर्गं लोकमभिसंपद्यते
एकविंशं हेवस्तोमं बृहती [illegible] ब्राह्मणं [illegible] ॥२॥

याम॥४

ऋषिर्ह वाजश्रवसोऽग्निं चिक्ये ॥ तं होवाच सुश्रवाः कौष्यो गौतम यदग्निमचैषीः
प्रांचमेनमचैषीः प्रत्यंचमेनमचैषीर्न्यंचमेनमचैषीरुत्तानमेनमचैषीः ॥१॥
यद्ध्येनं प्रांचमचैषीः ॥ यथा पराच आसीनाय पृष्ठतोऽन्नाद्यमुपाहरेत्ता
दृक्तेन त हविः प्रतिग्रहीष्यति ॥२॥ यद्धु वाऽएनं प्रत्यंचमचैषीः कस्माद्दस्य
तर्हि पश्चात्पुच्छमकार्षीः ॥३॥ यद्धु वाऽएनं न्यंचमचैषीः ॥ यथा नीचः शया
नस्य पृष्ठेऽन्नाद्यं प्रतिष्ठापयेत्तादृक्तेनिवात हविः प्रतिग्रहीष्यति ॥४॥ यद्धु
वाऽएनमुत्तानमचैषीः ॥ न वाऽउत्तानं वयः स्वर्गं लोकमभिवहति न त्वा स्वर्गं
लोकमभिवक्ष्यत्यस्वर्ग्यऽउ ते भविष्यतीति ॥५॥ स होवाच ॥ प्रांचमेनम
॥३३॥ चैषं प्रत्यंचमेनमचैषं न्यंचमेनमचैषमुत्तानमेनमचैषं सर्वाऽअनुदिशा ॥३३॥
एनमचैषमिति ॥६॥ स यदग्नौ पुरुषमुपदधाति ॥ प्राच्यामुखात्स्मादुड्डीयतेऽथ
यत्प्रत्यंचं कूर्ममुपदधाति प्रत्यंचं विपश्चाच्छीर्षाणी तस्मात्प्रत्यंड्डीयतेऽथ यन्न्यंचं कूर्म
मुपदधाति न्यंचं विपश्चाच्छीर्षाणीति नीचीरिष्टकास्तान्न्यंड्डीयतेऽथ यदुत्तानं पुरुष
मुपदधात्युत्तानेष्टकाऽउत्तानं स्वलमत्तानौ मखात्तदुत्तानन्नश्चीयते
थ यस्सर्वाऽअनुदिशः परिसर्पमिष्टकामुपदधाति तस्मात्सर्वतश्चीयते ॥७॥ अ
थ ह कोषाधावयतः ॥ निरूढहिरस मग्निमुपाधावयांचक्रे स्तेषादृकोऽउ
वाव श्रीघेहिरः प्रियमस्य निरोलोमसुकृत्यानिज्यासपत इति सहताप्येवास ॥८॥

॥अष्टप्रपाठकः॥३८॥

प्रतिष्ठा वैश्वानरस्य एतद्ध वै खं प्रतिष्ठां वैश्वानरं विद्वान् तस्मात्स्थं प्रतिष्ठितः प्रजया पशुभि
र्भवति य एवं वेद ४
अथ ह क उवाच ॥ प्राणा एव निरः प्राणान्नस्य निरोद्धा द्विप्रेमुं लोकमेष्यतीति
स ह तत्थे वा सार्यो ऽज स्त्वा वा एष एतत्वीयात ॥ यद्वैजे स्त्वा बाल्लागेष्टकाः पुष्कर
पर्णाः रुक्मपुरुषो बा स्रुत्वा स्वयमातृण्णा दूर्वेष्टका द्वियजुः रेतः सिग्विश्वज्योति
तिः एते तु व्याः अषाढा कूर्मोथ तस्य तादेव प्रत्यञ्चं तमाः निरायच्छात निर्निधीयते
तस्मान्नेति सूत्ररूह तु ॥१॥ ब्राह्मणम् ॥३॥ अथ हित रूपे ॥ औपवेशो समाजग्मुः
सत्ययज्ञः पौलुषिर्महाशालो जाबालो बुडिल आश्वतराश्विरिन्द्रद्युम्नो भाल्ल
वेयो जनः शार्कराक्ष्यस्ते ह वैश्वानरे समासत ते षा ह वैश्वानरे न तासमियाय ॥१॥
तहिहबुः ॥ अश्वपतिर्वा अयं कैकेयः स प्रतिवैश्वानरं वेद तं गच्छामेति तह अश्वपति
कैकेयमाजग्मुः स हेभ्यो ह पृथगावसथान्पृथगपचितीः पृथक्साहस्रान्सोमान्प्रो
वाच तह प्रातरसंविदाना एव समित्पाणयः प्रतिचक्रमिर उपत्वायामेति ॥२॥
स होवाच ॥ यन्नु भगवन्तोऽनूचाना अनूचानपुत्राः किमिदमिति ते ह होचुर्वैश्वा
नरं ह भगवान् सम्प्रति वेद तं नो ब्रूहीति स होवाच सम्प्रति खलु वा अहं वैश्वान
रं वेदाभ्याधत्त समित्पाण उपतास्येति ॥३॥ स होवाचारुणमौपवेशिं गौ
तम कं त्वं वैश्वानरं वेत्थेति पृथिवीमेव राजन्निति होवाचोवाचेति होवाच वैषा वै प्रतिष्ठां
वैश्वानरं वेदापपुनर्मृत्युं जयति सर्वमायुरेति पादौ त्वा एतौ वैश्वानरस्य
पादौ ते म्लास्यतां यदि ह नागमिष्य इति पादौ ते विदितान् विष्यतां यदि ह ना
गमिष्य इति वा ॥४॥ अथ होवाच ॥ सत्ययज्ञं पौलुषिं प्राचीनयोग्य कं त्वं

वैश्वानरं त्वं वेत्थेत्यप एव राजन्निति होवाचापो मिति होवाचैते वा एते योनिर्वैश्वानर एष
तं हि विद्वं रयिं वैश्वानरं वेत्थ तस्मात्त्वं रयिमान्पुष्टिमानसि यो वा एतं
रयिं वैश्वानरं वेदाप पुनर्मृत्युं जयति सर्वमायुरेति बस्तिस्त्वा एष वैश्वान
रस्य बस्तिस्त्वा हास्य यदिह नागमिष्य इति बस्तिस्ते विदिता न विष्यद्यदिह ना
गमिष्य इति वा ॥ ॥ अथ होवाच महाशालं जाबालं ॥ औपमन्यव कं त्वं वैश्वानरं
वेत्थेत्याकाशमेव राजन्निति होवाचाकाशमिति होवाच एष वै बहुलो वैश्वानर एतं
३४॥ हि विद्वं बहुलं वैश्वानरं वेत्थ तस्मात्त्वं बहुः प्रजया पशुभिरसि यो वा एतं बहुलं ॥३५॥
वैश्वानरं वेदाप पुनर्मृत्युं जयति सर्वमायुरेत्यात्मा वा एष वैश्वानरस्यात्मा सा त्वा
हास्य यदिह नागमिष्य इत्यात्मा ते विदिता न विष्यद्यदिह नागमिष्य इति वा ॥ ही
अथ होवाच बुडिलमाश्वतराश्विं ॥ वैयाघ्रपद्य कं त्वं वैश्वानरं वेत्थेति वायुमेव
राजन्निति होवाच वायुमिति होवाचैष वै पृथग्वर्त्मा वैश्वानर एतं हि विद्वं पृथग्व
र्त्मानं वैश्वानरं वेत्थ तस्मात्त्वां पृथग्रथश्रेण्योऽनुयान्ति प्राणो वा एष पृथग्वर्त्मा
वैश्वानरस्य प्राणस्त्वाहास्य यदिह नागमिष्य इति प्राणस्ते विदितो न विष्यद्यदिह नाग
मिष्य इति वा ॥७॥ अथ होवाचेन्द्रद्युम्नं भाल्लबेयं ॥ वैयाघ्रपद्य कं त्वं वैश्वा
नरं वेत्थेत्यादित्यमेव राजन्निति होवाचादित्यमिति होवाच एष वै सुतेजा

विश्वानरऽएतं हि वेत्थ सुततेजसो वैश्वानरं वेत्थ तस्मात्तवे बहुसुतो द्यु
मानः पशुमानसि नो यमाल्लोगृहे सुतिष्ठति त्वा वाऽएतं सुततेजसं वैश्वानरं
वेदाप पुनर्मृत्युं जयति सर्वमायुरेति चक्षुस्त्वाऽएतद्वैश्वानरस्य चक्षु
स्त्वा हास्य घदिह नागमिष्यऽइति चक्षुस्ते विदितमनेविष्य घदिह नागमि
ष्यऽइति वा ॥ ६ ॥ अथ होवाच जनं शार्कराक्ष्यं ॥ सा यव सर्वं वैश्वानरं
वेत्थेति दिवामेव राजन्निति होवाचासौ मितिहोवाच एष वाऽअतिष्ठा वैश्वानरः
एतं हि वै त्वमतिष्ठं वैश्वानरं वेत्थ तस्मात्त्वं समानो नाति तिष्ठसि त्वा
वाऽएतमतिष्ठां वैश्वानरं वेदाप पुनर्मृत्युं जयति सर्वमायुरेति मूर्द्धा त्वाऽए
ष वैश्वानरस्य मूर्द्धा त्वा हास्य घदिह नागमिष्यऽइति मूर्द्धा ते विदिता त्रवि
ष्य घदिह नागमिष्यऽइति वा ॥ ९ ॥ तान्होवाच ॥ एते वै यूयं पृथग्वैश्वानरं
विद्वांसः पृथगन्नमद्यस्त प्रादेशमात्रमिव ह वै देवाः सुविदिताऽअभि
संपन्नास्तथा तु वऽएनान्वक्ष्यामि यथा प्रादेशमात्रमेवाभिसंपाद
यिष्यामीति ॥ १० ॥ स होवाच ॥ मूर्द्धानमुपदिशन्नेष वाऽअतिष्ठो वैश्वानरः
इति चक्षुषीऽउपदिशन्नुवाचैष वै सुततेजा वैश्वानरऽइति नासिकेऽ
उपदिशन्नुवाचैष वै पृथग्वर्त्मा वैश्वानरऽइति मुख्यमाकाशमुप

दिशान्नुवातेष वेबङ्कालाद्येष्वानरऽ इति मख्यायऽ आपऽ इष दिशान्नुवाते
ष वे रयि वैष्वानरऽ इति हु बुक मुप दिशान्नुवातेषु वेष तिष्ठा वैष्वानरऽ
इति सऽ एषोग्नि वैष्वानरो यत्पुरुषः स यो हैतमेवमग्निं वैष्वानरं पुरुष
विधं पुरुषेऽन्तः प्रतिष्ठितं वेदाप पुनर्मृत्युं जयति सर्वमायुरेति नहास्य
बुवातैव नावैष्वानरो हिनस्ति ॥११॥ ब्राह्मणम् ॥४॥ इदं वाऽ इदमत्ता चैवा
द्यं वा ॥ तद्यदानुयं समागच्छत्याचैव वाख्यायते नाद्यं ॥१॥ स वेदः सोऽत्ता
॥३५॥ ग्निरेव सः ॥ तस्मिन्यत्किंचान्याऽदधत्याहितयऽ एवास्य ताऽ आहितया
ह्येव ताऽ आहुतयऽ इत्याचक्षते परोक्षं परोक्षकामा हि देवाः ॥२॥ आदि
त्यो वाऽ अत्ता ॥ तस्य चन्द्रमाऽ एवाहितं पश्य चन्द्रमसं ह्यादित्यऽ आदधते ॥३५॥
त्यधिदेवतं ॥३॥ अथाध्यात्मं ॥ प्राणो वाऽ अत्ता तस्यान्नमेवाहितयोऽन्नं
हि प्राणऽ आदधतीति न्वग्नेः ॥४॥ अथार्कस्य ॥ अग्निर्वाऽ अर्कस्तस्याहु
तयऽ एवकमाहुतयो ह्यग्नये कं ॥५॥ आदित्यो वाऽ अर्कः ॥ तस्य चन्द्रमाऽ
एवकं चन्द्रमा ह्यादित्याय कमित्यधिदेवतं ॥६॥ अथाध्यात्मं ॥ प्राणो वाऽ
अर्कस्तस्यान्नमेवकमन्नं हि प्राणाय कमिति न्वेवार्कस्य ॥७॥ ((

अथोक्तस्य ॥ अग्निर्वाऽउक्तस्याकृतयऽएवष्यमाकृतिस्मिन्नग्निरुत्तिष्ठति ॥ ७ ॥
आदित्योवाऽउक्तः ॥ तस्यचंद्रमाऽएवष्यं चंद्रमसाह्यादित्यऽउत्तिष्ठतीत्यधिदे
वतं ॥ ८ ॥ अथाध्यात्मं ॥ प्राणोवाऽउक्तस्यान्नमेवष्यमन्नेन हि प्राणऽउत्तिष्ठ
तीति न्वावा उक्तस्य सऽएषोऽग्निर्विधोक्तविधं पुरुषमुपास्ते विद्वाहे वा
स्यैवं प्राणादात्मान्म्यापयति ॥ १० ॥ प्राणेनवाऽअग्निर्दीप्यते ॥ अग्निनावायुर्वा
युनादित्यऽआदित्येन चंद्रमाश्चंद्रमसा नक्षत्राणि नक्षत्रैर्विद्युद
तावती विदीप्तिरस्मिंश्च लोकेमुष्मिंश्च सर्वाँहि तां दीप्तिं दीप्यतेस्मिंश्च लो
कमुष्मिंश्च सऽएवं वेद ॥ ११ ॥ ब्राह्मणम् ॥ ५ ॥ सत्यंब्रह्मेत्युपासीत ॥ अथ ख
लु क्रतुमयायं पुरुषः स यावत्क्रतुरयमस्माल्लोकात्प्रैत्येवं क्रतुर्हामुं लोकं
प्रेत्याभिसंभवति ॥ १ ॥ सऽआत्मानमुपासीत ॥ मनोमयं प्राणशरीरं भा
रूपमाकाशात्मानं कामरूपिणं मनोजवसं सत्यसंकल्पं सत्यधृतिं
सर्वगंधं सर्वरसं सर्वाऽअनु दिशः प्रभूतं सर्वमिदमभ्याप्तमवाक्कम
नादरं यथा व्रीहिर्वा यवो वा श्यामाको वा श्यामाकतंडुलो वैवमयमंतरा
त्मन्पुरुषो हिरण्मयो यथा ज्योतिरधूममेवं ज्यायान्दिवो ज्यायानाकाशा
ज्ज्यायानस्यै पृथिव्यै ज्यायान्सर्वेभ्यो भूतेभ्यः स प्राणस्यात्मैष मऽआत्मै
तमितऽआत्मानं प्रेत्याभिसंभविष्यामीति यस्य स्यादद्धा न विचिकित्सा

ग्र॰४

स्तीति हस्माह शांडिल्य एवमेतदिति ॥२॥ ब्राह्मणम् ॥ॐ॥ उषा वा ऽश्वस्य मे
ध्यस्य शिरः ॥ सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणो व्यात्तमग्निर्वैश्वानरः संवत्सर आत्मा
श्वस्य मेध्यस्य द्यौः पृष्ठमंतरिक्षमुदरं पृथिवी पाजस्यं दिशः पार्श्वे अवां
तरदिशः पर्शव ऋतवो ऽङ्गानि मासाश्चार्द्धमासाश्च पर्वाण्यहोरात्राणि
36 प्रतिष्ठा नक्षत्राण्यस्थीनि नभो मांसा न्यूवध्यं सिकताः सिंधवो गुदा य
कृच्च क्लोमानश्च पर्वता ओषधयश्च वनस्पतयश्च लोमान्युद्यन्पूर्वार्द्धो
निम्लोचंजघनार्द्धो यद्विजृंभते तद्विद्योतते यद्विधूनुते तत्स्तनयति
३६॥ यन्मेहति तद्वर्षति वागेवास्य वागहर्वा ऽश्वं पुरस्तान्महिमान्वजायत ॥३६
तस्य पूर्वे समुद्रे योनी रात्रिरेनं पश्चान्महिमान्वजायत तस्यापरे समुद्रे यो
निरेतौ वा ऽश्वं महिमानावभितः संबभूवतुर्हयो भूत्वा देवानवहद्वा
जी गंधर्वानर्वासुरानश्वो मनुष्यान्समुद्र एवास्य बंधुः समुद्रो योनिः ॥१॥ब्राह्मणम्॥
नैवेह किंचनाग्र आसीन्मृत्युनैवेदमावृतमासीदशनाययाशना
या हि मृत्युस्तन्मनो ऽकुरुतात्मन्वी स्यामिति सो ऽर्चन्नचरत्तस्यार्चत आ
पो ऽजायंतार्चते वै मे कमभूदिति तदेवार्कस्यार्कत्वं कं ह वा ऽस्मै भवति
य एवमेतदर्कस्यार्कत्वं वेद ॥१॥ आपो वा ऽर्कः ॥ तद्यदपां शर

आसीत्तत्समहन्यत सा पृथिव्यभवत्तस्यामश्राम्यत्तस्य श्रान्तस्य तप्त
स्य तेजो रसो निरवर्तताग्निः ॥२॥ स त्रेधात्मानं व्यकुरुत ॥ आदित्यं
तृतीयं वायुं तृतीयं स एष प्राणस्त्रेधा विहितस्तस्य प्राची दिक् शिरो
ऽसौ चासौ चेर्मावथास्य प्रतीची दिक् पुच्छमसौ चासौ च सक्थ्यौ दक्षिणा चोदी
ची च पार्श्वे द्यौः पृष्ठमन्तरिक्षमुदरमियमुरः स एषो ऽप्सु प्रति
ष्ठितो यत्र क्व चैति तदेव प्रतितिष्ठत्येवं विद्वान् ॥३॥ सो ऽकामयत ॥ द्विती
यो म आत्मा जायेतेति स मनसा वाचं मिथुनं समभवदशनाया
मृत्युस्तद्यद्रेत आसीत्स संवत्सरो ऽभवन्न ह पुरा ततः संवत्सर आ
स तमेतावन्तं कालमबिभः यावान्संवत्सरस्तमेतावतः कालस्य
परस्तादसृजत तं जातमभिव्याददात्स भाणकरोत्सैव वागभवत् ॥४॥
स ऐक्षत ॥ यदि वा इममभिमंस्ये कनीयो ऽन्नं करिष्य इति स तया
वाचा तेनात्मनेदं सर्वमसृजत यदिदं किं च ऋचो यजूंषि सा
मानि छन्दांसि यज्ञान्प्रजाः पशून्स यद्यदेवासृजत तत्तदत्तु

मध्रियत स सर्वं वा ऽत्तीति तददितेरदितित्वं सर्वस्यात्ता भवति
सर्वमस्यान्नं भवति य एवमेतददितेरदितित्वं वेद ॥५॥ सोऽका
मयत ॥ भूयसा यज्ञेन भूयो यजेयेति सोऽश्राम्यत्स तपोऽतप्यत
37 तस्य श्रान्तस्य तप्तस्य यशो वीर्यमुदक्रामत्प्राणा वै यशो वीर्यं त
त्प्राणेषूत्क्रान्तेषु शरीरं श्वयितुमध्रियत तस्य शरीर एव मन
आसीत् ॥६॥ सोऽकामयत ॥ मेध्यं म इदं स्यादात्मन्व्यनेन
॥३२॥ स्यामिति ततोऽश्वः समभवद्यदश्वत्तन्मेध्यमभूदिति तदेवा ॥ ॥७०॥
श्वमेधस्याश्वमेधत्वमेष ह वा अश्वमेधं वेद य एनमेवं वेद
॥७॥ तमनवरुध्यैवामन्यत ॥ तं संवत्सरस्य परस्तादात्मन
आलभत पशून्देवताभ्यः प्रत्यौहत्तस्मात्सर्वदेवत्यं प्रोक्षितं
प्राजापत्यमालभन्ते ऽ एष वा अश्वमेधो य एष तपति तस्य
संवत्सर आत्मा अयमग्निरर्कस्तस्येमे लोका आत्मान

सावेतावक्रोश्च [illegible] सापुनर के वादवतान्वति मत्युरेवापपुनर्मत्यु-
यतिनेनंमत्युराप्नोतिमत्युरस्यात्माभवतिसर्वमायुरेत्येतासांदेवताना
मेकोभवतियएवंवेद॥८॥ अथवंशः॥ समानमासांजीवीपुत्रात्सां
जीवीपुत्रोमाण्डूकायनेर्माण्डूकायनिर्माण्डव्यान्माण्डव्यः कौत्सात्कौत्सोमाहि
त्थेर्वामकक्षायणा[illegible]मकक्षायणो वात्स्याद्वात्स्यः शाण्डिल्याच्छाण्डिल्यः
कुश्रेः कुश्रिर्यज्ञवचसो राजस्तम्बायनाद्यज्ञवचा राजस्तम्बायनस्तुरा
त्कावषेयात्तुरः कावषेयः प्रजापतेः प्रजापतिर्ब्रह्मणो ब्रह्म स्वयंभु
ब्रह्मणे नमः॥२॥ ब्राह्मणम्॥ ८॥ चतुर्थः प्रपाठकः समाप्तः॥ कण्डिकासंख्या
॥ अस्मिन्काण्डे कण्डिकासंख्या॥ २६६॥ ब्राह्मणानि॥ ३०॥ अग्निरहस्यं दशमं काण्डं समाप्तं॥
॥ श्रीभारद्वाजगोत्रोत्पन्नेन पाठकगोपीनाथस्यात्मजेन श्रीपतिना लेखि [illegible]
॥ मंगलं लेखकानां च पाठकानां च मंगलं॥ मंगलं सर्वलोकानां भूमिर्भूपालमंगलं॥

श्री ६०० पोथा

दशमकांड २०